

ШЫН

1925 чылдың
август 31-де
үнүп эгелээн

№ 109 (16719)

2003 чылдың
АВГУСТ 28,
четверг

Ат салган шагы 19.30
Садар өртээ 3 рубль.

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

Россияның составына Тываның бактаап киргениниң 60 чылын болгаш Кызыл хоорайның тургустунганының 90 чылын байырлаарыга белеткелдерни организастаар талазы-биле Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.Д. Ооржактың радио дамчыштыр

ЧУГААЗЫ

Хүндүлүг чонум!

Бо чылдың август 8-те Россия Федерациязының Президентизи В.Путин «Россия Федерациязының составына Тыва Республиканың бактаап киргениниң 60 чылын болгаш Кызыл хоорайның тургустунганының 90 чылын байырлаар дугайында» Чарлыкка ат салган.

Ооң тыптып келген төөгүзү мындыг. Бо чылдың январь 10-да күрүне Баштыңы В.В. Путин мени хүлээп алган. Ужуражышкын үезинде сөөлгү 10 чылдарда республикага болган реформаларның тос блоктарына анализти киирген мен. Ооң иштинде «Тыва Республиканың социал-экономиктиг байдалын чогумчудар болгаш республика бюджетиниң орулгалыг болур кезин турумчударына байдалдарны тургузар дугайында» Россия Федерациязының Чазааның 1999 чылдың сентябрь 16-да №1045 доктаалының күүселдезин таңыптырлаан мен, ынчаарга бо доктаалга ынчаардагы премьер-министр Владимир Владимирович Путин ат салган болгай. Бо документ республика хөгжүлдештирге чугула рольду ойнаан. Доктаалдын 34 чүүлдериниң хей нуруузун күүсеткен, оларның чамдыктарын шиитпирлээриниң кырында келген бис. Оларның аразында 2010 чылга чедир республиканың социал-экономиктиг хөгжүлдештириниң программасы кирген, ону Чазак ажылдап кылган. Бо программа болза 90 ажыг төлөвилелдерден тургустунган.

Республика хөгжүлдештинге эге бааза болган документилер дээш өөрүп четтиргенимин В.В.Путинге илереткеш, Россия Федерациязының составына Тыва Республиканың бактаап киргениниң 60 болгаш Кызыл

хоорайның тургустунганының 90 чылын байырлаар дугайында чарлык хүлээп алыр арганы өөренип көөрүн чурттуң Президентизинден дилээн мен.

Президент чарлыкты белеткээр айтышкынны берген. 8 айлар эрткенде, аңаа ат салган. Аңаа өөрээш, байыр чедирген телеграммаларны чурттуң Президентизинче, Россия Федерациязының Чазааның Даргазынче, Россия Федерациязының Президент администрациязының удуртукчусунче, сенаторлар Л.Б. Нарусоваже, С.В. Пугачевче, эрге-чагырганың федералдыг органнарының харысгалыг өске-даа ажылдакчыларынче чоруткан мен.

Чарлыкты белеткээри ындыгла белең эвес болган дээрзин демдеглээр ужурлуг мен. Чуртта амга чедир 60 болгаш 90 чылдарны юбилейге хамаарыштырбас дугайында 1958 чылда Н.С. Хрущев ат салган, ССРЭ-ниң норма-чижек актызы күштүг бооп арткан болгай. Ынчалза-даа чурттуң Президентизи, ооң Администрациязы, Чазак Даргазы М.М. Касьянов чарлыкты белеткээри болгаш хүлээп алыры дээш туржуп келген.

Ооң утказы чүү бооп турарыл? Юбилейге белеткел, байырлаа федералдыг эрге-байдалды тургузары өске хей санныг айтырыгларны шиитпирлээри биле капсырлажы берген. Бирээде, республиканың иштиги айтырыглары. Ол дээрге, чүнүң-даа мурнунда, политиктиг турум байдалды, экономиктиг деңгиз-гүрү өзүлдешти, хамаатыларның айыыл чок чоруун хандыраары, хоойлу-дурүмнү сагыры, социал айтырыгларны шиитпирлээри болгай.

Ийиде, ол дээрге Россия Федерациязының субъектилери-

биле, Москва, Санкт-Петербург хоорайлар-биле, эрге-чагырганың федералдыг структуралары-биле бистиң харылзаалары-высты улам ыңай хөгжүдеринге идигни бээр болгай. Ындыг байдал чаа конституучу үндешинге езулуг федерализмни бадыткаарына, националдар аразының айтырыгларын шиитпирлээринге бисти шыңгы бурунгаарладыр, федералдыг төптүң-даа, республиканың-даа эрге-ажыктарына дүүшкен болур.

Уште, Россияның составына Тываның эки тура-биле каттыжып киргениниң төөгүзүн сактыры биске эргежок чугула, дайын чылдарында Тыва Арат Республика бодунуң ботдогуннаашкыннын чүгле бодунун улузу дээш эвес, чырын Россияның күрүне болурун бижыглаар дээш чидиргенин бүгү делегейге билген турар ужурлуг.

Хүндүлүг өңүктөр!
Чарлыктын ужур-дузаның үнелээри берге. Бо документ кайгамчык улуг политиктиг ужур-дузалыг. Россияның составына Тываның бактаап киргениниң 30 болгаш 40 чыл болган юбилейлериниң байырлардарын бистиң чонувус утпаан, ол үелерде бистиң республика-выска бүгү талаларны дедикчилерин көргүзүп турду. А Тыва боду улуг чедиишкиннерни база чедип ап турган.

1994 чылда, республиканың 50 чылын демдегеп турда, Россияның баштайгы Президентизи Б.Н. Ельцин биске аалдап чораанын, Тываны Ыраккы Соңгу чүктүң районнарына болгаш аңаа деңгизин черлерге хамаарыштырар дугайында Чарлыкка ат салганын сагындырар боодам. Келир чылын болур юбилейге күрүне Баштыңы республикага аалдап кээп магат.
(Уланчызы 2-ги арында).

Хүндүлүг аалчывыс

Ыдыктыг IX Богда-Кегээн Чесун Дамба Кудукту Чамбал Намдол Чоккы Келсенниң 1999 чылда Тываже эеп келгени

Ыдыктыг IX Богда-Кегээн 1999 чылдың сентябрь 25-те Тывага Бурятиядан чедип келген. Камбы-лама Дамба Аюшеевтин чалааны-биле ол Моолдан Бурятияга чедип келген турган. Ооң мурнунда ыдыктыг Богда-Кегээн Башкывыс Индиядан Москвага хууда чалалга-биле келген турган. Бис Башкывысты Тывага кээри-биле июль айда манап турган бис, ынчалза-даа Калмыкиядан Моолче ийи ай иштинде албан езузу-биле эвес чоруун кылып чорупкан. Моол Чазак хүлээп албаан-даа болза, шажын-чүдүлгелиг лама-башкылар болгаш чүдүкчү чон Ыдыктыг Богда-Кегээнни бүгү Моолдун сарыг шажынының эн бажына олуртуп, Моолдун сөөлгү баштыңчызы Богда-Хаанның катап төрүттүнген чаялгазы деп хүлээп алганнар. Ол болушкун болза моол буддистерниң каттыжарына кончуг улуг салдарлыг болган. Ооң хараазында Россияның Буддистичи Сангазы (Бурятияның Камбы-ламазы Дамба Аюшеев) Ыдыктыг Богда-Кегээнни бир дугаар албан езузу-биле Моолдун чүдүлгө-сүзүк талазы-биле баштыңчызы кылдыр чалаарына чылдагаан болган.

Моолдун Чазаа ыдыктыг Богда-Кегээнниң келирин күзевейн турган. Ооң чылдагааны Кыдат-биле дипломаттыг харылзааларны баксырадыр хөңнү чок турганнар.

Россияже 1997 чылда бир дугаар кээрге Богда-Кегээн боду хуузуна чоруп чораан. 1999 чылда кээп чорда Россияның, Бурятияның эрге-чагыргазы ынчан база олче кичээнге салбаан. А Тыва Республиканың

Президентизи болгаш Чазаа ыдыктыг Богда-Кегээнни албан езузу-биле хүлээп алгаш, Тыва Республиканың буддистеринин чүдүлгө-сүзүк талазы-биле баштыңчызы деп хүлээп алганнар. Чазак Бажыңының хуралдаар залына Президент Чагыргазының Удуртукчузу В.Б. Яндай-оол-биле кады бис Ыдыктыг Башкыга тыва хепти кедирип, моон соңгаар Богда-Кегээн чүдүлгө-сүзүк талазы-биле Тываның буддистериниң Адазы деп чарлааш, чылы-биле хүлээп алдывас.

Ынчангаш төөгүнүң шыны ооң-биле тургустунуп, кезээде Богда-Кегээнниң сүзүглөп берип чораан үндешин шажыны Тываның чонунга эгиттинген. Ыдыктыг Богда-Кегээн болза бүгү делегейниң буддизминде, Ыдыктыг Далай-ламаньның болгаш Ыдыктыг Панчен-Ламаның соонда, үшкү деңгелдиң улуг Башкызы болур.

(Уланчызы 2-ги арында).

АЧЫ-БУЯН ЧЕДИРИЛГЕЗИ УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Калачакра Өөредииниң сагылын четтиреринге хамаарыштыр удавас болур хемчеглер дээш эки тураның ачы-буян чедирилдеси уламчылап турар. Аңаа идепкейлиг киржилгези дээш «Башкы» журналына, Кызыл хоорайның муниципалдыг поликлиниказына, «Витис» садыг бажыңы кызыгаарлаттыңган харысгалыг организацияга (КХО), «Камилла» КХО-га, Спорттун болгаш күш-культураның күрүне комитединге, Экономика яамызына, Национал херектер талазы-биле болгаш культура яамызына, ТР-ниң Күрүне демдектерин уштап-башкараарының талазы-биле

яамызына, ТР-ниң Улетпүр яамызына, ТР-ниң Күш-ажыл болгаш социал политика яамызына, ТР-ниң Аш-чем болгаш кедээ ажыл-агый яамызына, ТР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының реформазының талазы-биле комитединге өөрүп четтирдис. Ол ышкаш ол херекке улуг дузазы дээш Мерген Максимович Шогжалга, Шолбан Сарыг-Кидисович Кууларга, Очур Сотнамович Шириндүүге, Динара Жаркыновна Атамурзаевага, Доржу Сайлык-оолович Кинсыроолга, Владислав Владимирович Исаковка улуг сеткил ханышкын, чоргааралды илередир-дир бис.

ЮРИСТЕРНИН КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ!

5.5 ГАРАНТ
системадан хейнү билип алыр силер!

*Ажыын көөр дилээшкин документилерниң чүгле кезектерин экранга көргүзөр

Респондентилерни азы корреспондентияларны эргехоойлу медээзиниң аайы-биле аайлап тодараткан турар.

Округтарның Федералдыг Арбитраж судтарының практиказы

ГАРАНТ системаның чаа хевири

тел.: (394 22) 1-20-44, СИСТЕМА
Кызыл хоорай, Чүлдүм, 40а, офис 414
e-mail: info@garants.ru, www.garants.ru

ТР-НИН ЧАЗААНДА
ТР-ниң Чазаа 2003-2004 чылдарда «Улуг салгалдын кижилери» деп тускай сорулгалыг республика программаның дугайында № 591 доктаалды 2003 чылдың август 19-та хүлээп алган.
Тыва Республиканың Чазаа «Улуг салгалдын кижилери» деп тускай сорулгалыг программаны, программаның Күрүне чагыкчызына ТР-ниң Күш-ажыл болгаш социал политика яамызын бадылааш, ол программаны 2003-04 чылдарда республика бюджетиниң күсели-биле акшаландырарын айтыткан. Ындыг программаларны ажылдап кылырын кожууннар, хоорайлар чагыргаларына сүмелээн.

(Төнчү Эгези 1-ги арында).

Шыңгы-ла белеткен эгелдөө. Республиканын организативтиг комитетин тургускан. Обд даргазынын албан-хүлээлгезин менээ дааскан. 16 ажилчын бөлүгү тургускан, оларнын составтарында күүсекчи эргечагырга органнын харыс салгалыг ажилдакчылары, Улуг Хуралдын депутаттары, Төлээлекчилернин тус чер чагыргаларынын болгаш хуралдарынын төлээлери, суд органнын ажилдакчылары, ажил-агый удурткучулары, политиктиг партияларнын болгаш хөй-ниити организацияларынын төлээлери, күш-ажылдын хоочуннары, шуту 360 кижиге кирген. Оргкомитеттин ажилынын регламентин болгаш ажилчын бөлүктөр дугайында дүрүмү бадылаан. Бо чылдын сентябрь 1-ге чедир байырлалга белеткел талазы-биле бир айнык, а октябрда чыл планнарын хүлээп алып. Оларны ямыларнын болгаш ведомстволарнын коллегияларына чугаалажып көргөш, республиканын массалыг информация чепсектеринге парлаар.

Юбилей байырлалдарынын планнарына республика экономиказынын бүгү адырларын база социал адырны хөгжүдөр төлөвилелдерни, корум-чурумну хандырар ажилдарны кирирер. Ооң-биле кады Россия Федерациязынын субъектилери-биле, Москва, Санкт-Петербург хоорайлар болгаш Сибириин федералдыг округу-биле харылзааларны хөгжүдөрүнүн төлөви-

Россиянын составына Тыванын бактаап киргениниң 60 чылын болгаш Кызыл хоорайнын тургустунганынын 90 чылын байырларынга белеткелдерни организастаар талазы-биле Тыва Республиканын Чазанын Даргазы Ш.Д. Ооржактын радио дамчыштыр

ЧУГААЗЫ

лелдерин боттандырар. Эргечагырганын федералдыг органны-биле ажилды калбартыр бөлүктү тургускан.

Бүгү кожууннарда, хоорайларда болгаш чурттакчылыг черлерде ындыг янзылыг комитеттерни болгаш ажилчын бөлүктөрни тургузуп турар. Оларнын кол сорулгазы—юбилейлерге белеткел ажилдарын массалыг болдуары, аңаа аргалыг-ла болза, хөй чонну хаара тудары, социал экономика адырында кошкак ажилдарны илередир, оларны сонгаарладышыкын чок чайладырынын даңызын тодарадыр. Бүгү бажың ажил-агыйларын социал паспорттаар, өг-бүлө бүрүзүнүң амыдырал дегнелин тодарадыр, оларнын ажилга хаара туттунганын, чуртталга-амыдырал байдалдарын илередир.

Юбилейлик көдээ ажил-агый чылы өг-бүлө бүрүзүңге четчир амыдыралды хандыраарын, картофель болгаш ногаалар-биле. Эт болгаш сүт продуктулары-биле хандырткан турарын, ажил чок кижилер эвээш

болурун чедип алып. Бистин улуг идегеливис тус чер чагыргаларынын, депутат корпусунун, херээженнер чөвүлелдеринин, профэвилелдеринин болгаш аныктар организацияларынын ажилы-биле холбашкан. Олар өг-бүлө бүрүзүңге чедип, чоннуң угаан-медерелин төөрөдип турар «адресстер-биле», мал оорлаашкыны-биле шийтпирлиг демиселди чорудар ужурулуг.

Социал объектилерни: школаларны, уруглар садтарын, эмнелгелерни, көдээ клубтарны болгаш культура бажыңнарын, спорт тудугларын эргип, оларнын ажилын өрү тыртар ужурулуг бис. Сагыш-сеткил көдүрүлүүшкүнүнче, экологияже, нациянын кадикшыдылгаларын кичээгейни угландырар. Чурттакчылыг черлернин арыг-силиг болурунче, чаагайжыдылгаларынче, оруктарны экижидеринче, транспорт хандырылгаларынче кичээгейни угландырар. Энергия, чылыг, суг хандырылгаларын чоннуң хомудалдарын эвээжидери-биле чуртталга-коммунал ажил-агыйын экижидер.

Юбилей байырлалдарына белеткелдерни чорударда чурттакчылыг черлернин, бажың ажил-агыйларынын, бараан бүдүрүкчүлеринин, коммунал ачыдуза бүдүрүлгелеринин, социал адырнын бүгү албан черлеринин аразына үлегерлиг бажың, үлегерлиг өг, үлегерлиг кудумчу, үлегерлиг школа, үлегерлиг культура албан чери, үлегерлиг чурттакчылыг чер дээш чарышты хандырар ужурулуг бис. Чогаалчыларнын, композиторларнын, чурукчуларнын, театр ажилдакчыларынын болгаш журналистернин чогаадыкчы эвилелдеринин аразына юбилейге тураскааткан эң эки чогаал дээш чарышты эрттирери эргежок чугула.

Адактын соонда чүл дизе, чорудуп турар хемчеглерни массалыг информация чепсектеринге чырыдары ажык-чарлыг болурун хандырар ужурулуг. Эки дуржулга дугайында чүүлдерни, дамчыдылгаларын олардан манап турар бис. Ооң-биле кады журналистер хыналдалар бөлүктери-биле каттыжып алгаш,

оргкомитеттернин, ямыларнын болгаш ведомстволарнын чер-черде бот-башкарылга органнынын, ажил-агый чорудуп турар субъектилернин ажилында четпестерни сойгалап чырыдар ужурулуг.

Юбилейлерни байырлаарына белеткелдер талазы-биле чедишкен оларны эки организастаарындан, билдилиг башкарындан улуу-биле хамааржыр. Маңаа кол черни сайыт, улуг-биче коллективтернин удурткучулары, чагыргалар даргалары ээлээр. Ындыг болур-даа. Оларга чоннуң идегеп турарына, оларнын эки ажилы дээш төлөптүг үнелеп, өөрүп четтиришигин илергейлээринге бүзүрээр мен.

Хүндүлүг чонум!

Бистин шуптувуска улуг ужурудузаныг болгаш уткалыг чурттун Президентизинин Чарлынын ужурун Силерге тайылбырладым, ооң-биле кады Силернин деткимчегерге бүзүрөп тур мен. Силер кезээде мээң чугаамны, чагып-сүмелеримни дыңнап, деткип келгениңерге өөрүп четтиргенимни илереттим. Бистин хөй националдыг чонувус бө удаада база ындыг болурунга бүзүрөп артым.

Байырлал— ол дээрге бистин эрткен төөгүлүг үвистин чүгле тураскаалы эвес, харын ол дээрге бистин амыдыралыны бөгүнгүзүндөн улам экижидеринин быразы-дыр.

Бис ону ыяп-ла чедип алып бис!

Кичээгейлик дыннааныңар дээш четтирдим.

СӨӨЛГҮ ШАКТА

◆ РФ-тин Президентизи В. Путин Сахалин областын губернатору И. Бархутдинов баштан Северокурилскиге бар чорааш вертолет авариязынга таварышкан областың чагырга ажилдакчыларын сөөлгү орукче үдээринин езулалына киржири-биле Мурнуу-Сахалинскиде ужуп чеде берген.

◆ Президент В. Путин герман таланыг инициативазын езугаар ГФР-ниң канцлери Г. Шредер-биле телефон дамчыштыр ийи чурттун социал экономиктиг айтырыгларын чугаалашкан.

◆ Приморье крайда Черниговка суурнун чоогунга шериг өөредилгези бооп турар үеде МИ-24 деп ийи вертолет үскүлешкенинин түңнелинде, 5 кижиге өлгөн, 1 ужудукчу балыгланган. Ооң чылдагааны ужудушкун дүрүмүн хажытканында деп, камгалап сайды С. Иванов дыңнаткан. Кеземче херээн оттурган, ужудушкун удуртукчусун ажилындан дүжүргөн.

◆ 2004 чылда чурттун бюджет төлөвилелин кылып доосканын, аңаа ат салдыраары-биле РФ-тиң Чазак Даргазы М. Касьяновта киригенин саңхөө сайды Алексей Кудрин дыңнаткан. Күрүне Думазынын депутаттары бо чугула документини сентябрь 22-де чугаалажып эгелээр.

◆ Сахалин обласка губернатор. сонгулдазы декабрь 7-де болурун областың сонгулда комиссиязы дыңнаткан. Ынчалза-даа бо сонгулданы Күрүне Думазынын сонгулданы-биле

кады эрттирер санал база кирген.

◆ Россиянын Күрүне Думазына сонгулдаларны эрттиреринге 3,5 млрд. рубльди үзүп бергенин РФ-тиң төп сонгулда комиссиязынын даргазы А. Вешняков дыңнаткан. Бо хөрөгиден 2,5 млрд. рубльди девискээрлерде сонгулда комиссияларынче шилчидер.

◆ Краснодар хоорайга үш чазылдырышыкынын чоокта чаа кылган дээрбечиниң фоторободун (чуруун) ылавылап тургускан.

◆ Делегей керээзинин негелделерин езугаар Владимир Гусинскийни Россияже эккеп шидер төлээде ооң кемниг херээниң бүгү материалдарын грек дылче очулдулары албан. Россиянын тускай албан черлери ол материалдарны очулдуруп эгелээн.

◆ Омск областың өрттен камгалап органныр область школаларынын өртке удур камгалап хынааш, 29 школа өртке удур камгалап талазы-биле чаа өөредилге чылынга белен эвес болганын илереткен.

◆ Москваның Норд-Ост культура төвүнче чазылдырышыкын кылган дуржок идегет Хаджиевти тудуп хоругдаан. Шамиль Басаевтин болгаш Хаттабтын дээрбечи бөлүңгө тургаш, ол анык уруглар оорлап, адак соонда чазылдырышыкын кылган. Кеземче херээн оттурган.

(Агентилелдер медээлеринден).

Ыдыктыг IX Богда-Кегээн Чесун Дамба Кудукту Чамбал Намдол Чокьи Келсенниң 1999 чылда Тываже ээп келгени

(Төнчүзу. Эгези 1-ги арында).

Ыдыктыг IX Богда-Кегээн 1932 чылдын ноябрьда Лхасага төрүттүңгөн. 4 харлыг турда ону Моолдун шажын чүдүлгелиглериин Улуг Баштыңчызы Чесун Дамба Ринпочениң катап төрүттүңгөн чаялгалар деп тодарапкан болгаш ыдыктыг Далай-лама-биле кады чаш, элээди чылдарында чаңгыс хүрээге өөренип турганнар. Богда-Кегээн 15 чыл иштинде Дебуни деп хүрээге буддийжи философияны өөрөнгөн. Кегээн деп атты тывыскан соонда аңаа Чамбал Намдол Чокьи Келсен деп атты тывыскан. Кыдат эжелекчилер Тибетче кирип келген соонда, 1959 чылда Далай-лама-биле Индияже чоруй барган. Ынчангаш чүгле 1991 чылдын сентябрь 20-де Чамбал Намдол Чокьи Келсен дээрге IX Богда-Кегээн-дир деп чүвени Ыдыктыг Далай-лама шыңыткан. Ол болушкун буддизмни Моолга катап оттурганы-биле холбаалыг болуп, Ыдыктыг Далай-лама боду Богда-Кегээнни дүжүлгеге олуртуп-саададыр езулалды эрттирген. Амгы үеде Ыдыктыг Богда-Кегээн Дхарамсалада, Далай-ламаның турар черинде чурттап турар.

Ыдыктыг Богда-Кегээннин Тывага келгени чаа хүрээ ажилдышыкыны-биле болгаш Тываның Россиянын хүрээленинче киргенинден бээр 55 чыл оюбиле капсырлажы бергени аажок өөрүнчүг болушкун болган.

Богда-Кегээнни ооң оглу очулдурукчу болуп аңаа дузалажып чораан болгаш Ыдыктыг Далай-ламаның Россияда, Моолда болгаш ХКД-де төлээзи геше Чамба Тинлей үдеп чораан. Богда-Кегээн Тес-Хем, Эркин,

Бай-Тайга, Барьын-Хемчик, Өвүр, Чөөн-Хемчик кожууннарнын чурттакчылары-биле ужуражып, чугаалажып, ном номчаан болгаш маани үрүлөзүн чонга үлээн. Бодунуң кыска чугаазына шажынын катап тургустунуп турарына өөрүп турарын илередип, маани сагылын чонга шаңнап чораан. Өвүр кожууннуң улуг арт кырынга Богда-Кегээнниң келгенинге тураскаадып кылган улуг субурганның ажилдышыкынынга ол боду киришкен. Эркинниң хүрээзинин, Кызылда чаа хүрээнин, чоокку Каа-Хем суурда хүрээлернин аттарын адап берип, чаа хүрээнин ажилдышыкынын езулап эрттирген.

Буддийжи философия талазы-

биле кичээлдерни чонга эрттирип бергеш, чорурда «Тываның 5 чыл ою» аттыг стадионга чонга ынакшылдын болгаш кээргээчел сеткилдиг Бурганы Авалокитешвараның Өөредиг-йөрээлин сөңнөп, улуг өргүүшкүн кылган.

Бо бүгү кайгамчык болушкуннар, шаг-төөгүдөн бээр кончуг быжыг кылдыр тургустунуп келген үлө-салым харылзаалары болгаш Ыдыктыг Богда-Кегээнниң Тываның чонунга хамаарыштыр канчаар-даа аажок буянныг, эргим хамаарылгазы, Ыдыктыг Башкынын бодундан Калачакра Өөрединин хүлээп алып аас-кежикти биске таварыштырган-дыр.

Чотпуң-оол оглу ЧОЧАГАР.

Ыдыктыг IX Богда-Кегээн Чамбал Намдол Чокьи Келсенниң «Цеченлинг» (Аажок кээргээчел сеткил сиңген чер) хүрээниң ажилдышыкынына чугаалаан СӨЗҮ

Бөгүн болза бис сарыг шажынын Ыдыктыг дуганынын ажилдышыкыны, төөгүлүг болушкунун төлээлери болдувус. Бо Ыдыктыг дуган ажилдышыкынынга келген хүндүлүг Тыва Республиканың Президентизинге, Россия Федерациязынын Чазандан келген хүндүлүг аалчыларга, бүгү чүдүкчү чонга бодумнун өмүнээмден изиг байырымны чедирип тур мен.

Мен болза силернин чер-чуртунарга келгештин сарыг-шажынын сайзыралына улуг салдарлыг болур шак бо дуган ажилдышыкынынга киржир аас-кежиктиг болдум. Шак мындыг чараш дуганның бөгүңү ажилдышыкынын болдураарына бүгү-ле ажилды кылган, бүдүргөн кижилерге бодумнун өмүнээмден өөрүп четтиргенимни илередип тур мен.

Делегейиниң кайы-даа чурттарында кандыг-даа чон бодунун амыдыралына оожургалды, амыр-тайбыңны чедип аар дээш, кызып чурттап чоруур. Чер-чуртунарга шак бо дуганның салдары ылап-ла амыр-тайбыңны, оожургалды тургузар дээрзинге идегешти, шуптунарга байырлал таварыштыр өөрүп четтиргенимни илередип, тибет езу-биле «Таши делек» деп онзагай байырыни чедирип тур мен.

Россия Федерациязының Президентизи В.В.Путинниң “Россия Федерациязының составына Тыва Республиканың бактаап киргениниң 60 чылын болгаш Кызыл хоорайның тургустунганының 90 чылын байырлаар дугайында” 2003 чылдың август 8-те № 929 Чарлыын боттандыраар талазы-биле хемчеглерни белеткээр талазы-биле республиканың организастьг комитединиң болгаш ажылчын бөлүктериниң

составтарының дугайында
ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

2003 чылдың август 20 № 595 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның ДОКТААДЫРЫ БОЛЗА:

1. Россия Федерациязының Президентизи В.В.Путинниң “Россия Федерациязының составына Тыва Республиканың бактаап киргениниң 60 чыл болгаш Кызыл хоорайның тургустунганының 90 чылын байырлаар дугайында” 2003 чылдың август 8-те № 929 Чарлыын боттандыраар талазы-биле хемчеглерни белеткээр талазы-биле республиканың организастьг комитединиң болгаш ажылчын бөлүктериниң составтарын бадылаар (кожуп каан).
2. Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының Даргазының 2003 чылдың август 19-та №79 болгаш Улуг Хуралдың Хоойлужудулга

палатазының Чөвүлелиниң 2003 чылдың август 19-та шийтпирлерин езугаар Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының болгаш Төлээлекчилер палатазының депутаттарын республиканың оргкомитединиң база ажылчын бөлүктериниң составынче кириер.
3. Ажылчын бөлүктерниң удуртукчулары ажыл планнарын неделя хуусаада белеткээш, оларны Тыва Республиканың Чазаның кеирер.
4. Кожууннарның, Кызыл болгаш Ак-Довурак хоорайларның чагырга даргаларына Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының кол ажылдап турар черинден чардыкпайн, депутат хүлээлгелерин күүседип турар депутаттарын хаара тутпушаан, ий

неделя хуусаада кожуннар болгаш хоорайларның организастьг комитеттерин база ажылчын бөлүктерин тургузарын сүмелээр.
5. Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязы (Ооржак), Парлалга болгаш информация талазы-биле күркомитет (Шириндүү) бо доктаалды, Россия Федерациязының Президентизи В.В.Путинниң 2003 чылдың август 8-те №929 Чарлыын боттандыраар талазы-биле хемчеглерни белеткээр талазы-биле организастьг комитеттин составын, ону боттандыраар талазы-биле хөделишкиннерниң программаларын парлаары-биле “Тувинская правда” болгаш “Шын”

солуннарга тускай үндүрүлгелерни организааар.
6. Тыва Республиканың Чазаның “Россияның составына ТАР-ның эки тура-биле бактаап киргениниң 60 чылын болгаш Кызыл хоорайның тургустунганының 90 чылын байырлаарына Кызыл хоорайны белеткээр талазы-биле республиканың организастьг комитедин база ажылчын бөлүктерни тургузар дугайында” 2003 чылдың июнь 26-да №392 доктаалын күш чок деп санаар.
7. Бо доктаалдын күүселдези дээш контролду Тыва Республиканың Чазак Аппарадының Контроль эргелелинге дагзыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.ООРЖАК.

Тыва Республиканың Чазаның 2003 чылдың август 20-де № 595 доктаалы-биле БАДЫЛААН

Россия Федерациязының Президентизи В.В.Путинниң “Россия Федерациязының составына Тыва Республиканың бактаап киргениниң 60 чылын болгаш Кызыл хоорайның тургустунганының 90 чылын байырлаар дугайында” 2003 чылдың август 8-те № 929 Чарлыын боттандыраар талазы-биле хемчеглерни белеткээр талазы-биле республиканың организастьг комитединиң СОСТАВЫ

- Шериг-оол Дизиживич ООРЖАК — Тыва Республиканың Чазаның Даргазы, даргазы.
Дандар-оол Көк-Хунаевич ООРЖАК — Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының Даргазы, дарганың оралакчызы (чөпшээржилге езугаар).
Василий Майлолович ОЮН — Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының Даргазы (чөпшээржилге езугаар), дарганың оралакчызы.
Александр Владимирович БРОКЕРТ — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Экономиктиг политика дугаш перспективтиг хөгжүлде талазы-биле бирги оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар — Тыва Республиканың инновация, инвестиция политиказының болгаш даштыкы экономиктиг харылзаалар сайыды, дарганың оралакчызы.
Шолбан Валерьевич КАРА-ООЛ — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар, Тыва Республиканың садыг, амыдырал хандырылга болгаш сайгарлыкчы чорукту хөгжүдериниң сайыды, дарганың оралакчызы.
Юлия Семеновна НАЗАРОВА — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Канцеляриязының хөй-ниити-биле харылзаалар болгаш эрге-чагырганың федералдыг органнары-биле демнежилге талазы-биле эргелелиниң начальнигиниң

- оралакчызы, секретары.
Зинаида Михайловна ПАШКОВСКАЯ — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының дузалакчызы, секретары.
Валерий Николаевич ГОНЧАРОВ — Би-Хем кожуннун чагырга даргазы.
Николай Иванович ДАРТАЙ-ООЛ — Чеди-Хөл кожуннун чагырга даргазы.
Саган-оол Кызыл-оолович ДОЛГАР — Каа-Хем кожуннун чагырга даргазы.
Алексей Кунгаевич ДОНГАК — Мөңгүн-Тайга кожуннун чагырга даргазы.
Дмитрий Калчанович ДОНГАК — Кызыл хоорайның мэри.
Зоя Юрьевна ДОРЖУ — Бүгү-россияның “Единая Россия” партияның Тыва регионал салбырының политчөвүлелиниң секретары (чөпшээржилге езугаар).
Агния Афанасьевна ЗАЙЦЕВА — Ад-чуртун Улуг дайынының болгаш күш-ажылдын хоочуннарының Бүгү-российжи хөй-ниити организациязының хоорай салбырының даргазы (чөпшээржилге езугаар).
Валерий Дудаевич КАЛЫН-ООЛ — Тес-Хем кожуннун чагырга даргазы.
Алдын-кыс Чамзырыновна КОМБУ — Эрзин кожуннун баштыңы.
Надежда Чычаан-ооловна КҮЖҮГЕТ — Тыва Республиканың Дээди судунун даргазы (чөпшээржилге езугаар).
Людмила Васильевна КУНЧУ —

- “Возрождение России” политиктиг партияның Тыва регионал салбырының политчөвүлелиниң даргазы (чөпшээржилге езугаар).
Александр Санчат-оолович КУУЛАР — Өвүр кожуннун чагырга даргазы.
Никита Хокпалдаевич КУУЛАР — Чөөн-Хемчик кожуннун чагырга даргазы.
Шангыр Биче-оолович КУУЛАР — ТР-ниң партия, күүсекчи болгаш профэвилел органнарының хоочуну.
Лариса Кур-Базыровна МААДЫ — Тыва Республиканың Арбитраж судунун даргазы (чөпшээржилге езугаар).
Алексей Монгушевич МАРКС-ООЛ — Барын-Хемчик кожуннун чагырга даргазы.
Кара-оол Андреевич МАСПЫК-ООЛ — Тыва Республиканың Хоочуннар чөвүлелиниң даргазы (чөпшээржилге езугаар).
Алимаа Назын-ооловна МОНГУШ — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Канцеляриязының Информастыг-аналитиктиг эргелелиниң килдис начальниги (парлалга секретары).
Владимир Сагаанович МОНГУШ — Ак-Довурак хоорайның чагырга даргазы.
Иван Шыванович МОНГУШ — Сүт-Хөл кожуннун баштыңы.
Саяна Адар-ооловна МОНГУШ — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Канцеляриязының информастыг-аналитиктиг эргелелиниң начальниги (парлалга секретары).
Зинаида Шурженеевна ОНДАР — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Канцеляриязының удуртукчунун секретарианың удуртукчузу.
Мерген Орланмаевич ОНДАР — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Канцеляриязының информастыг-

- аналитиктиг эргелелиниң килдис начальниги (парлалга секретары).
Сергей Чорбаевич ОНДАР — Танды кожуннун чагырга даргазы.
Дандар Дандар-оолович ООРЖАК — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Канцеляриязының удуртукчузу.
Наксыл-оол Чадамбаевич ООРЖАК — Кызыл кожуннун чагырга даргазы.
Виктор Кууларович ПЮРЮНА — Улуг-Хем кожуннун чагырга даргазы.
Оскал-оол Лама-Сюрюнович САЛЧАК — Тыва Республиканың Конституция судунун даргазының хүлээлгезин күүседип турар (чөпшээржилге езугаар).
Александр Санданович САНЧАТ — Тере-Хөл кожуннун чагырга даргазы.
Валерий Кызыл-оолович ТОРЖУ — Тожу кожуннун чагырга даргазы.
Алдын-оол Дарын-оолович ТЮЛЮШ — Чаа-Хөл кожуннун чагырга даргазы.
Игорь Дортанович ТЮЛЮШ — “Сибирский народный собор” хөй-ниити шимчээшкининиң Тыва регионал салбырының даргазының бирээзи.
Дугар-оол Шожал-Даржаевич ХЕРТЕК — Бай-Тайга кожуннун чагырга даргазы.
Виктор Иванович ЧЕРНЫШЕВ — Тыва Республикада кол федералдыг инспектор (чөпшээржилге езугаар).
Карбай-оол Хертекович ШАВЫРАА — Тыва Республиканың Профэвилелдер федерациязының даргазы (чөпшээржилге езугаар).
Григорий Чоодуевич ШИРШИН — Россия Федерациязының Коммунисттиг партиязының рескомунун бирги секретары (чөпшээржилге езугаар).
Даваа-Самбуу Бээжинович ЯНДАК — Чазак Аппарадының удуртукчузу — Тыва Республиканың сайыды.

Тыва Республиканың Чазаның 2003 чылдың август 20-де № 595 доктаалы-биле БАДЫЛААН

Россия Федерациязының Президентизи В.В.Путинниң “Россия Федерациязының составына Тыва Республиканың бактаап киргениниң 60 чылын болгаш Кызыл хоорайның тургустунганының 90 чылын байырлаар дугайында” 2003 чылдың август 8-те № 929 Чарлыын боттандыраар талазы-биле хемчеглерни белеткээр талазы-биле республиканың ажылчын бөлүктериниң СОСТАВАРЫ

- 1. Федералдыг структуралар-биле болгаш Москва база Санкт-Петербург хоорайларның Чазактары-биле ажыл чорудар бөлүк
А.В. Брокерт — Тыва Республиканың Чазак Даргазының бирги оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар — Тыва Республиканың инновация, инвестиция политиказы болгаш даштыкы экономиктиг харылзаалар сайыды, удуртукчузу.
Ч.Ч-Д.Ондар — Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазының депутады, удуртукчунун

- Чазак Аппарадының экономиктиг хөгжүлдe болгаш өңчү эргелээр килдизинин начальниги, секретары.
Н.С.Германова — Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының Даргазының оралакчызы (чөпшээржилге езугаар).
З.Ю. Доржу — “Единая Россия” Бүгү-россия партиязының Тывада девискээр салбырының политчөвүлелиниң секретары (чөпшээржилге езугаар).

- М.К. Нурсат - Тыва Республиканың саң-хөө сайыдының оралакчызы.
В.М. Оюн — Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының Даргазы (чөпшээржилге езугаар).
В.И.Чернышев — Тыва Республикада кол федералдыг инспектор (чөпшээржилге езугаар).
А.А.Язев — Тыва Республиканың Шүүгү херектериниң талазы-биле сайыды.
(Уланчызы 4-6 арынарда).

(Уланчызы 3-сүндө). (Ишда).

II. Россия Федерациязынын девискээрлери-биле ажыл чорудар бөлүк

Д.К.Х. Ооржак — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Төлээлекчилер палатазынын Даргазы, удуртукчузу (чөпшээрелге езугаар).

Э.В. Челоков — Тыва Республиканын инновация, инвестиция политиказы болгаш даштыкы экономиктиг харылзаалар сайыдынын оралакчызы, удуртукчунун оралакчызы.

О.П. Чупина — Тыва Республиканын Чазак Даргазынын Канцелярия килдизинин начальниги, секретарь.

Г.Ф. Балакина — Тыва Республиканын экономика сайыдынын оралакчызы.

В.Г. Вальков — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынын Даргазынын оралакчызы (чөпшээрелге езугаар).

Н.Г. Дубровский — Тыванын күрүне университединин ректору.

Т.Д. Монгуш — Тыва Республика талазы-биле федералдыг инспектор (чөпшээрелге езугаар).

П.А. Морозов — Тыва Республиканын ниити болгаш профессионал өөредилге сайыды.

Э.Х.Ооржак — күш-ажылдын хоочуну.

Д.А.Попков — күш-ажылдын хоочуну.

О.М.Хомушку — Тыва Республиканын кадр политиказы, эртем болгаш өөредилге черлеринин сайыдынын оралакчызы.

Г.Ч.Ширшин — Россия Федерациязынын Коммунисттик партиясынын рескомунун бирги секретары.

III. Хемчеглерниң саң-хөө-биле хандырылга бөлүк

Р.С. Баян — Тыва Республиканын Чазак Даргазынын оралакчызынын хүлээлгезин күөседип турар — Тыва Республиканын саң-хөө сайыды, удуртукчузу.

Т.М.Григорьева — Тыва Республиканын саң-хөө сайыдынын бирги оралакчызы, удуртукчунун оралакчызы.

А.А.Паначев — Тыва Республиканын Чазак Аппарадынын саң-хөө, үндүрүг болгаш акша-чээли харылзааларынын эргелел начальнигинин оралакчызы, секретары.

Л.В.Абрамова — “Арат” ААН-ин коммерциялыг болгаш фермер чер банкызынын баштаар черинин даргазынын оралакчызы (чөпшээрелге езугаар).

Т.Д.Авыда — “Россельхозбанк” ААН-ин Тывада девискээр банкызынын директору (чөпшээрелге езугаар).

Д.С.К.Анай-оол — Тыва Республиканын саң-хөө сайыдынын оралакчызы.

В.Д.Байыр-оол — “Харылзаа банк” АКБ-ниң Тывада девискээр филиалынын башкарыкчызы (чөпшээрелге езугаар).

М.К.Доржукай — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Төлээлекчилер палатазынын бюджет болгаш үндүрүг талазы-биле комитеттиң даргазы (чөпшээрелге езугаар).

В.Х.Иргит — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынын бюджет, саң-хөө, үндүрүг болгаш банк ажыл-чорудулгазынын талазы-биле комитеттиң даргазы (чөпшээрелге езугаар).

В.В.Исаков — АБ “Тыва Республика-нын Улусчу банкынын” даргазы.

Е.П.Көк-оол — Россия Федерациязы-

нын Саң-хөө яамызынын Тыва Республика талазы-биле федералдыг казначейство эргелелинин удуртукчузу (чөпшээрелге езугаар).

Н.И.Куликова — Тыва Республиканын Саң-хөө яамызынын Кызыл хоорай талазы-биле саң-хөө эргелелинин начальнигинин оралакчызы.

Д.Д. Монгуш — Тыва Республиканын экономика сайыдынын оралакчызы.

В.А.Ооржак — Россия Федерациязынын Ажаалга банкызынын Кызылда № 8591 салбырынын башкарыкчызы.

В.Ш.Оюн — Россия Федерациязынын Үндүрүг болгаш чыылдалар талазы-биле яамынын Тыва Республикада эргелелинин начальниги (чөпшээрелге езугаар).

Т.И.Первушина — Медицинаның ыяап-ла камгаладылганынын Тыва Республикада фондузунун күөсекчи директору.

Н.М.Салчак — Тыва Республиканын Чазак Аппарадынын саң-хөө, үндүрүг болгаш акша-чээли харылзааларынын эргелелинин начальниги.

А.В.Сухов — Россия Федерациязынын социал камгалал фондузунун Тыва Республика талазы-биле девискээр салбырынын башкарыкчызынын хүлээлгезин күөседип турар.

Н.М.Чымба — Кызыл хоорай мэринин саң-хөө килдизинин начальниги.

П.А.Шамаев — “Сибирское ОВК” банкынын Тывада филиалынын директору (чөпшээрелге езугаар).

А.Н.Шулелпов — “Тывакредит” банк ААН-ин даргазы.

Ю.П.Южаков — Россия Федерациязынын Төп банкызынын Тыва Республикада Национал банкызынын даргазы (чөпшээрелге езугаар).

IV. Республиканын чурттакчылыг черлеринин бажың-балгадын, тудугларын белеткээр болгаш чаагайжыдар талазы-биле бөлүк

А.Б.Свинцов — Тыва Республиканын Чазак Даргазынын оралакчызынын хүлээлгезин күөседип турар — Тыва Республиканын тудуг сайыды, удуртукчузу.

С.В.Кондрашов — Тыва Республиканын чуртталга-коммунал ажыл-агый реформазынын талазы-биле күрүне комитетинин даргазынын оралакчызы, удуртукчунун оралакчызы.

М.Д. Монгуш — Тыва Республиканын Чазак Аппарадынын тудуг, архитектура болгаш чуртталга-коммунал ажыл-агый реформа килдизинин начальниги, секретары.

С.К. Байкалов — “Жилье” ПРЭП-тиң директору.

Б.К.Балчий-оол — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынын экономика талазы-биле комитеттиң даргазы (чөпшээрелге езугаар).

А.Д.Бегзи — Тыва Республиканын экономика сайыдынын бирги оралакчызы.

Н.В.Дьяков — Тыванын күрүне университетинин проректору.

С.С.Күжүгет — “Тыванын агаар оруктары” ААН-ин чингине директору.

М.К.Куулар — Тыва Республиканын

Чазааның капитал тудуг эргелелинин начальниги.

Э.Б.Куулар — Тыва Республиканын культура болгаш национал херектер талазы-биле сайыттын оралакчызы.

М.А.Кыргыс — “Тыва тудуг” ААН-ин чингине директору.

М.М.Мынын-оол — “Кызылтудуг-спецсервис” МКБ-ниң директору.

А.Б. Ооржак — “Коммунальщик” КБ-нин директору.

Т.М.Н.Ондар — Тыва Республиканын кадък камгалал сайыдынын оралакчызы.

М.И.Ондар — “Единая Россия” Бүгү-россия партиязынын Тывада девискээр салбырынын политиктиг чөвүлелинин күөсекчи комитетинин даргазы (чөпшээрелге езугаар).

В.С.Орус-оол — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынын депутады (чөпшээрелге езугаар).

В.Ю.Петров — Тыва Республиканын Ниити болгаш профессионал өөредилге яамызынын килдис начальниги.

С.И. Пешков — “Тывамебель” ААН-ин чингине директору.

А.В.Русанов — Тыва Республиканын улетпур сайыдынын оралакчызы.

О.С.Саая — Кызыл хоорай чагырга-зынын даргазынын оралакчызы.

Ю.Ш.Салчак — Тыва Республиканын күш-ажыл болгаш социал политика сайыдынын оралакчызы.

С.С.Санаа — Россия Федерациязынын Транспорт яамызынын “Енисей” № 54 Минтрассаның автомобиль магистраль

эргелелинин начальниги (чөпшээрелге езугаар).

К.Б.Сарьлар — “Тывакоммуэнергo” ККБ-ниң кол инженери.

В.М.Сегбе — “Бистин бажыңывыс” МКБ-ниң директору.

Фан Че Ир — Тыва Республиканын тудуг сайыдынын оралакчызы.

V. Кызыл хоорайнын кыдынгга юбилейлиг хемчеглер эрттирер черни белеткээр талазы-биле бөлүк

Н.Б.Алдачи — Тыва Республиканын көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем сайыды, удуртукчузу.

М.Ч.Сат — Тыва Республиканын Чазак Аппарадынын бойдус ажылгалынын болгаш агроулетпур комплекзинин хөгжү-дер килдистин начальниги, секретары.

Б.Ч.Баткар — Тыва Республиканын Аңныр ажыл-агый эргелелинин начальниги.

Л.П.Бочегуров — Күрүнеинин хлеб инспекциязынын Тыва Республика талазы-биле эргелелинин начальниги.

В.С.Долмажап — Тыва Республиканын чер болгаш өнчү харылзаалар сайыды-нын оралакчызы.

С.М.Достай — Тыва Республиканын ветеринария департаментинин начальниги.

А.О.Кенден — Тыва Республиканын көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем сайыдынын оралакчызы.

А.Ч.Коңгар — “Тыва сүт” ККБ-ниң директору.

В.А.Молин — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палата-зынын агроулетпур комплекзинин, чер харылзааларынын, бойдус ажылгалынын болгаш экология талазы-биле комитеттиң даргазы.

Н.Н.Мөңгө — “Тыва мелиорация-суг ажыл-агый” федералдыг эргелелинин директору.

Б.Б.Монгуш — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палата-зынын хоойлужудулга болгаш конститу-чу-эрге-хоойлу политиказынын талазы-биле комитеттиң даргазы (чөпшээрелге езугаар).

С.Х.Монгуш — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Төлээлекчилер палата-зынын агроулетпур комплекзинин, чер харылзааларынын, бойдус ажылгалынын болгаш экология талазы-биле комитеттиң даргазы.

А.О.Ондар — Тыва Республиканын Чазак Аппарадынын бойдус ажылгалы-нын болгаш агроулетпур комплекзинин хөгжүдөр килдистин кол специализи.

VI. Боомга болгаш Тос-Булакка юбилейлиг хемчеглер эрттирер черлерни белеткээр талазы-биле бөлүк

В.И.Лавриненко — Тыва Республиканын Чазак Даргазынын оралакчызы, удуртукчузу.

Э.Д.Байыр-оол — Тыва Республиканын хамааты камгалал болгаш онза байдалдар херектеринин талазы-биле сайыды, удуртукчунун оралакчызы.

С.Д.Донгак — Тыва Республиканын Чазак Аппарадынын бойдус ажылгалы-нын болгаш агроулетпур комплекзинин хөгжүдөр килдистин сектор эргелекчизи, секретары.

В.И.Антипин — ДСТ бүдүрүлгө кооперативинин даргазы.

Ю.М.Бызытпаа — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Төлээлекчилер палатазынын тус чер бот-башкарылга-зынын айтырыгыларынын талазы-биле комитеттин даргазы.

Н.О. Данзы — “Тываэнерго” ТААН-ин чингине директору.

О.С.Доржу — Россия Федерациязынын Бойдус курлавырлары болгаш долгандыр турар хүрээледди камгалаар яамынын Тыва Республикада эргелелинин начальниги (чөпшээрелге езугаар).

В.И.Канзай — Тыва Республиканын бойдус ажылгалынын сайыды.

Н.В.Королева — Россия Федерациязы-нын Транспорт яамызынын “Енисей” М-54 автомагистраль эргелелинин началь-

нигинин оралакчызы (чөпшээрелге езугаар).

И.В.Ооржак — “Макаронпром” МКБ-ниң директору.

Н.Э.К.Ооржак — Тыва Республиканын профессионал эге өөредилге департаментинин начальниги.

В.С.Очур-оол — Тыва Республиканын күш-ажыл болгаш социал политика сайыды.

С.М.Оюн — Тыва Республиканын көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем сайы-дынын оралакчызы.

В.М.Пирогов — “Тывахлебпродукт” АН-ниң чингине директору.

М.С.Самбы-Хөе — Тыва Республиканын арат, тараачын ажыл-агый база көдээ ажыл-агый кооперативтеринин ассоциациязынын президентизи.

С.В.Сапелкин — Россия Федерация-зынын Бойдус курлавырларынын болгаш долгандыр турар хүрээледди камгалаар яамынын Тыва Республикада эргелели-нин начальнигинин оралакчызы (чөпшээрелге езугаар).

О.С.Седен — Тыва Республиканын кадр политиказы, эртем болгаш өөредилге черлеринин сайыдынын бирги оралакчызы.

В.Д.Талтаева — Тыва Республиканын Статистика талазы-биле күрүне комитетинин даргазы.

Е.Б.Тамбаева — “Тыванын хевистерин” ККБ-ниң директору.

Ю.А.Тыхеев — “Тываагроснаб” АН-ниң чингине директору.

В.П.Халагаев — Тыва Республиканын Чер курлавырларынын болгаш чер тургузуунун талазы-биле комитеттин даргазынын оралакчызы.

А.О. Хертек — “Ресагротехтөп” ККБ-нин директору.

Р.Б.Чысыма — Россиянын көдээ ажыл-агый академиязынын Сибирь салбыры-нын Тывада көдээ ажыл-агый эртем-шинчилел институтунун директору.

З.А.Шипигина — Тыва Республиканын Хереглекчилер эргелелинин даргазынын оралакчызы.

нигинин оралакчызы (чөпшээрелге езугаар).

Х.Б. Куулар — Тыва Республиканын чер курлавырларынын болгаш чер тургузуунун талазы-биле комитеттин удуртукчузу.

Т.А.Намызгай — Тыва Республиканын чуртталга-коммунал ажыл-агый реформазынын талазы-биле күрүне комитетинин даргазынын оралакчызы.

А.Д.Ооржак — “Оттулар чүүл сайгарылгазынын талазы-биле республика конторазы” ККБ-ниң начальниги.

Б.Ч.Ооржак — Тыва Республиканын тудуг сайыдынын бирги оралакчызы.

А.Т. Оюн — Тыва Республиканын көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем сайыдынын оралакчызы.

В.В.Сиорпас — Кызыл кожуун чагырга-зынын даргазынын оралакчызы.

С.В.Сиорпас — Тыва Республиканын ниити ажылгал автомобиль оруктар эргелелинин начальнигинин оралакчызы.

А.Э.Тюлюш — “Кызылдын эт комбинаты” ААН-ниң башкарыкчызы.

В.Д. Хемер-оол — Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынын депутады (чөпшээрелге езугаар).

(Уланчызы 5-ки арында).

(Уланчызы. Эгези 3-4 арынарда).

VII. Кызыл хоорайның кыдында девискээрлерни чагайжыдар талазы-биле бөлүк

Ш.С.К.Куулар – Тыва Республиканың чер болгаш өңчү харылзааларының талазы-биле сайыды, удуртукчузу.

В.С.Долмажап – Тыва Республиканың чер болгаш өңчү харылзааларының талазы-биле сайыттын оралакчызы, удуртукчунун оралакчызы.

М.К.Хертек – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының тудуг-архитектура болгаш реформа килдизиниң сектор эргелекчизи, секретары.

Б.Д.Байыр-оол – Тыва Республиканың Тудуг яамызының килдис эргелекчизи.

А.Н.Гончаренко – ДЭП ФКЭ-ниң начальниги.

Э.А.Монгуш – “Тывахарылзаа-информ” ААН-ниң чингине директорунун оралакчызы.

А.А.Неволин – “Ойна” алдын артелиниң даргазы.

Д.Ч.Ондар – Тыва Республиканың ниити ажыглал автомобиль оруктар

эргелелиниң начальниги.

В.О.Ооржак – Тыва Республиканың үлетпур сайыды.

О.О.Саая – Кызыл хоорай мэриниң оралакчызы (чөпшээржилге эзугаар).

С.В.Сафрин – “Сельстрой” КХЭ-ниң директору.

Л.М.Седен – Чер курлавырларының болгаш чер тургузуунуң Кызыл хоорай талазы-биле комитеттин даргазы.

В.А.Ушкалов – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаты (чөпшээржилге эзугаар).

К.У.Чамзын – “ГААО-2” ААН-ниң директору.

В.В.Широков – Тыва Республиканың энергетика, транспорт, харылзаа болгаш орук ажыл-агый сайыдының оралакчызы (чөпшээржилге эзугаар).

Б.К.Шомбун – Кызыл кожуун чагыргаының даргазының оралакчызы (чөпшээржилге эзугаар).

VIII. Республика экономикаының бааза адырларын доктаамал ажылдаарын хандыра бөлүк

С.В.Никонов – Тыва Республиканың Чазак Даргазының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар – энергетика, транспорт, харылзаа болгаш орук ажыл-агый сайыды, удуртукчузу.

А.М.Делег – Тыва Республиканың энергетика, транспорт, харылзаа болгаш орук ажыл-агый сайыдының оралакчызы, удуртукчунун оралакчызы.

В.С.С.Салчак – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының бүдүрүлгө инфраструктуразы, онза байдалдарны сагындырар болгаш уржуктарын чайладыр килдизиниң начальниги, секретары.

М.К.Анай-оол – Тыва Республиканың Девискээр-энергетика комиссиясының даргазы.

С.А.Барыбин – Кызыл хоорай мэриниң бирги оралакчызы (чөпшээржилге эзугаар).

А.Д.Болат-оол – ФККБ “Каа-Хем хөмүр-даш” уургайының директору.

М.Х.Дан-Сюрюн – Биче хемчээлдиг суднолар талазы-биле күрүне инспекциязының удуртукчузу.

А.А.Мистров – “Тывагаз” ККБ-ниң начальниги.

В.А.Милосердов – “Тываасбест” ААН-ниң чингине директору.

В.В.Монгуш – “Тыванефтьпродукт”

ФККБ-ниң чингине директору.

Д.Д.Монгуш – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаты (чөпшээржилге эзугаар).

Г.И.Насюрюн – Федералдыг почта харылзаазының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң начальниги (чөпшээржилге эзугаар).

Б.Б.Оюн – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаты (чөпшээржилге эзугаар).

О.В.Петров – “Тываның судно компаниязының” чингине директору.

В.Т.Сандан – “Тывахарылзааинформ” ААН-ниң чингине директору.

Р.М.Соян – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының комитет даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

В.А.Фалалеев – “Суг канал” ККБ-ниң директору.

В.В.Черкашин – Суг-агаар болгаш долгандыр турар хүрээлел мониторингиниң талазы-биле Тывада республика төвүнүн даргазының оралакчызы.

А.С.Юртаева – “Оттулар чүүл сайгарылгазының талазы-биле “Республика конторазының” начальнигиниң оралакчызы.

IX. Юбилейлиг хемчеглер үезинде чонга болгаш киржикчилерге садыг база амыдырал хандырылганың талазы-биле бөлүк

Ш.В.Кара-оол – Чазак Даргазының бирги оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар – Тыва Республиканың садыг, амыдырал хандырылга болгаш сайгарлыкчы чорукту хөгжүдөр талазы-биле сайыды, удуртукчузу.

А.Л.Лопсан – Тыва Республиканың садыг, амыдырал хандырылга болгаш сайгарлыкчы чорукту хөгжүдөр талазы-биле сайыттын оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар, удуртукчунун оралакчызы.

Ч.К.С.Монгуш – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының девискээр хөгжүдөр болгаш тус чер бот-башкарылга органны-биле ажыл чорудар эргелелдин сектор эргелекчизи, секретары.

О.К.Дамдын – Тыва Республиканың күш-ажыл болгаш социал политика сайыдының оралакчызы.

В.С.Донгак – Тыва Республиканың Чазаның күүсекчи болгаш төлээлекчи эрге-чагырга органнының материал-техниктиг хандырылга талазы-биле күрүне эргелелиниң начальниги.

В.Д.Моломдай – Кызыл хоорай мэриниң оралакчызы (чөпшээржилге эзугаар).

К.Ч.Монгуш – Тыва Республиканың чуртталга-коммунал ажыл-агый реформазының талазы-биле күрүне комитетиниң даргазы.

Х.Д.Монгуш – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаты (чөпшээржилге эзугаар).

Ш.Ч.Монгуш – Тыва Республиканың Төп сонгулда комиссиязының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

В.В.Ооржак – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаты (чөпшээржилге эзугаар).

В.Ч.Ооржак – Тыва Республиканың Хереглекчилер эвилелиниң даргазының бирги оралакчызы.

Л.М.Ооржак – Тыва Республиканың кол санитар эмчизи.

В.О.Оюн – Россия Федерациязының Пенсия фондузунуң Тыва Республикада салбырының эргелекчизи (чөпшээржилге эзугаар).

Л.К.Салчак – Тыва Республиканың Садыг, амыдырал-хандырылга болгаш сайгарлыкчы чорукту хөгжүдөр талазы-биле яамының сайыдының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар.

М.С.Салчак – Тыва Республиканың Садыг, амыдырал хандырылга болгаш сайгарлыкчы чорукту хөгжүдөр талазы-биле яамының кол специализи.

А.К.С.Седип – Тыва Республиканың Чазаның автобааза начальниги.

О.Д.Тинмей – Алкоголь продукциязынга күрүне монополиязын хандырап талазы-биле Тыва Республиканың күрүне комитетиниң даргазы.

В.Т.Ховалыг – Тыва Республикага саң-хөөнү болгаш буураашкынны экижидер талазы-биле Россияның Федералдыг албанының девискээр органының директору (чөпшээржилге эзугаар).

В.С.Чаж-оол – Чонну ажылга хаара тудар Тыва Республика талазы-биле күрүнениң федералдыг албанының департаментизиниң удуртукчузу.

Ч.Х.Шапошникова – Тываның стан-

дартизация, метрология болгаш сертификация төвүнүн директору.

В.В.Широков – Тыва Республиканың энергетика, транспорт, харылзаа болгаш орук ажыл-агый сайыдының оралакчызы.

X. Республикага хөй-ниитиниң корум-чурумун болгаш хамаатыларның айыыл чок чоруун камгалаар талазы-биле ажыл чорудар бөлүк

И.Н.Товариштай – Тыва Республиканың Чазак Даргазының оралакчызы, удуртукчузу.

С.Л.Аренни – Тыва Республиканың иштики херектер сайыды, удуртукчунун оралакчызы.

А.А.Монгуш – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының хөй-ниитиниң айыыл чок чорук чөвүлелиниң секретариатының килдис начальниги, секретарь.

Р.Ч.Алмазов – Россия Федерациязының Юстиция яамызының Тыва Республикада кеземче күүседир эргелелиниң начальниги (чөпшээрели эзугаар).

В.М.Баргына-Сады – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының хөй-ниитиниң айыыл чок чоруу, корум-чурум болгаш кызыгаар айтырыгларының талазы-биле комитеттин даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Г.В.Лобанов – Наркотиктиг болгаш психотроптук бүдүмелдерни сайгарганы дээш контроль чорудар талазы-биле РФ-тиң күрүне комитетиниң Тыва Республикада эргелелиниң начальнигиниң хүлээлгезин күүседип турар (чөпшээржилге эзугаар).

В.М.Марченко – РФ-тиң Федералдыг айыыл чок чорук албанының Тыва Республикада эргелелиниң начальниги (чөпшээржилге эзугаар).

Н.М.Монгуш – Тыва Республиканың хамааты камгалал болгаш онза байдалдар херектериниң талазы-биле сайыттын оралакчызы – күрүнениң өрткө удур албан эргелелиниң начальниги.

У.С.Ондар – Тыва Республиканың ниити болгаш профессионал өөредилге сайыдының оралакчызы.

В.О.Тарыма – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының хөй-ниитиниң айыыл чок чорук, корум-чурум болгаш кызыгаар айтырыгларын харыылаар комитеттин даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

М.М.Фирсов – Тыва Республиканың шериг комиссары (чөпшээржилге эзугаар).

Э.О.Хаажык – Тыва Республиканың ОШАЧКИ начальниги.

А.А.Шаалы – Тываның каайлы начальниги (чөпшээржилге эзугаар).

С.С.-С.Салчак – Бай-Тайга кожуунунун

Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

В.С.Томбулак – Барыын-Хемчик кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

А.Н.Түлүш – Чөөн-Хемчик кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

М.М.Аңчы – Каа-Хем кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Д.М.Ооржак – Кызыл кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Ю.Д.Доскаар – Мөңгүн-Тайга кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Ш.Д.Саая – Өвүр кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

М.Б.Донгак – Сүт-Хөл кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

А.В.Оюн – Танды кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Н.И.Данзырын – Тес-Хем кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Ш.К.Маажый – Эрзин кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

А.М.Седен – Чаа-Хөл кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

С.Э.Марчин – Тожу кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

С.К.Холчукбаа – Би-Хем кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Л.В.Даваакай – Улуг-Хем кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

А.И.Ондар – Чеди-Хөл кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

С.К.Күжүгет – Ак-Довурак коорайның Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Ю.Ю.Ананьин – Кызыл хоорайның Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Н.В.Тыргык-Кара – Элээр чорук дээш демисел чорудар ниитилелдин даргазы.

Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

В.С.Томбулак – Барыын-Хемчик кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

А.Н.Түлүш – Чөөн-Хемчик кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

М.М.Аңчы – Каа-Хем кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Д.М.Ооржак – Кызыл кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Ю.Д.Доскаар – Мөңгүн-Тайга кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Ш.Д.Саая – Өвүр кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

М.Б.Донгак – Сүт-Хөл кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

А.В.Оюн – Танды кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Н.И.Данзырын – Тес-Хем кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Ш.К.Маажый – Эрзин кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

А.М.Седен – Чаа-Хөл кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

С.Э.Марчин – Тожу кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

С.К.Холчукбаа – Би-Хем кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Л.В.Даваакай – Улуг-Хем кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

А.И.Ондар – Чеди-Хөл кожуунунун Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

С.К.Күжүгет – Ак-Довурак коорайның Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Ю.Ю.Ананьин – Кызыл хоорайның Төлээлекчилер хуралының даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Н.В.Тыргык-Кара – Элээр чорук дээш демисел чорудар ниитилелдин даргазы.

XI. Спортчу-массалыг хемчеглер белеткээр болгаш эрттирериниң талазы-биле ажылчын бөлүк

С.Ы.Ооржак – Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитетиниң даргазы, удуртукчузу.

В.М.Кара-Тоннуг – Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитетиниң даргазының оралакчызы, удуртукчунун оралакчызы.

Ч.А.Удумбара – Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитетиниң тренери, секретары.

А.Х.Доржу – Спортчу дээди мергежил школазының директору.

К.К.Куулар – Кызыл хоорай мэриязының Аныяктар политиказы болгаш спорт талазы-биле комитеттин даргазы.

О.Д.Куулар – Тыва Республиканың Аныяктар херектериниң талазы-биле күрүне комитетиниң даргазының оралакчызы.

В.В.Монгуш – Тыва Республиканың Күрүне өңчүзүн эргелеп-башкарар талазы-биле күрүне комитетиниң даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

М.С.Монгуш – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының конституция хоойлужудулгазы, эрге болгаш суд айтырыгларының талазы-биле комитеттин даргазы (чөпшээржилге эзугаар).

Р.С.Монгуш – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаты (чөпшээржилге эзугаар).

З.Б.Монгуш – Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитетиниң эмчи сестрказы.

О.К.Монгуш – Тыва Республиканың шыдыраа федерациязының кижигүнү.

О.Ч.Ондар – Тываның күрүне университетиниң күш-культура болгаш спорт кафедразының эргелекчизи.

В.В.Полев – Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитетиниң кол специализи.

О.Д.Санчы – Уругларның аът спорту-нун школа директору.

М.А.Хөвөнмей – Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитетиниң кол бухгалтери.

К.К.Куулар – Иван Ярыгин аттыг спорткомплексиниң директору.

А.И.Чамбал-оол – Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитетиниң специализи.

К.Х.Шавыраа – Тыва Республиканың профэвилелдер федерациязының даргазы.

(Уланчызы 6-гы арында).

(Төнчүзү, Эгези 3-4-5 арынарда).

ХII. Оюн-көрүлдө хемчеглерин белеткээр болгаш эртирер талазы-биле ажылчын бөлүк

А.Т.Конгар – Тыва Республиканың Чазак Даргазының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар, ууртукчузу.

Э.А.Данзын – Тыва Республиканың культура болгаш национал херектер талазы-биле сайыды, ууртукчунуң оралакчызы.

Л.Л.Волгина – Кызыл хоорай мэриниң оралакчызы, ууртукчунуң оралакчызы (чөпшээржилге езугаар).

Е.К.Матвеева – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының социал политика айтырыгларының талазы-биле эргелелдин начальниги, секретары.

Б.К.Аракчаа – Улусчу чогаадылга бажының чигине директору.

Л.Н.Белекпен – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының килдис эргелекчизи.

К.Д.Биче-оол – Тыва Республиканың Чазак Даргазының бүрүн эргелиг төлээзи.

В.О.Донгак – Кызыл хоорай чагыргазының культура талазы-биле комитеттин начальниги.

Е.К.Карелина – Россия Федерациязының Композиторлар эвилелиниң Тывада девискээр салбырының даргазы.

А.С.Комбу – Алдан-Маадыр аттыг музейниң директору.

Т.Б.Куулар – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының эртем, өөредилге, культура, өг-бүле болгаш аныктар политиказының талазы-биле комитеттин даргазы (чөпшээржилге езугаар).

ХIII. Юбилейниң органиастыг айтырыглар талазы-биле ажылдаар бөлүк

Н.А.Кадралиева – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының ууртукчунуң бирги оралакчызы – органиастыг болгаш кадр айтырыгларының талазы-биле эргелелдин начальниги, ууртукчузу.

Б.А.Дамдын – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцелярия ууртукчунуң оралакчызы – органиастыг ажыл талазы-биле эргелелдин начальниги, ууртукчунуң оралакчызы.

К.Т.Куулар – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының чоннуң айтырыглары-биле ажыл чорудар килдистин эргелекчизи, ууртукчунуң оралакчызы.

Н.А.К.Чаш-оол – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының органиастыг болгаш кадрлар талазы-биле ажыл чорудар эргелелдин килдис эргелекчизи.

Н.А.Амарда – Кызыл хоорай чагыргазының медээ-аналитика килдизиниң начальниги.

А.В.Бады-Сагаан – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының органиастыг ажылдар талазы-биле эргелелдин килдис начальниги.

С.К.Борзук – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының херектер эмгелелиниң болгаш архив талазы-биле эргелелдин начальниги.

А.В.Даржаа – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаты (чөпшээржилге езугаар).

Э.Л.Дежитмаа – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының контроль эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы.

Д.К.Долзатмаа – Тыва Республиканың юстиция сайыдының оралакчызы.

М.М.Маннай-оол – Тыва Республиканы Чазак Аппарадының ууртукчунуң секретариатының килдис начальниги.

Г.Б.Монгуш – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының ууртукчунуң секретариатының ууртукчузу.

Э.Э.Монгуш – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының девискээрлер хөгжүлдэзи болгаш тус чер бот-башкарылга органнары-биле кады ажылдаар эргелелдин начальнигиниң оралакчызы.

Б.Д.Сат – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының ууртукчунуң оралакчы-

Ч.Ч.Куулар – Россия Федерациязының Чогаалчылар эвилелиниң Тывада девискээр салбырының даргазы.

Э.Б.Куулар – Тыва Республиканың культура болгаш национал херектериниң талазы-биле сайыттын оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар.

В.С.Нанактаев – режиссер.

Т.Ч.Норбу – күш-ажылдың хоочуну.

А.О.Ойдул – Тыва Республиканың Чурукчулар эвилелиниң Тывада девискээр салбырының даргазы.

О.Ч.Ойдупаа – Тыва Республиканың Аныктар херектериниң талазы-биле күрүнө комитетиниң даргазы.

С.М.Ооржак – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының социал политика талазы-биле комитеттин даргазы.

И.Ш.Очур – Тыва Республиканың херээженнер чөвүлелиниң даргазы.

К.Ч.Сагды – күш-ажылдың хоочуну.

З.Н.Сат – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының кадык камгалал, социал камгалал, күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеттин даргазының оралакчызы (чөпшээржилге езугаар).

С.С.Сүрүн – Тываның күрүнө филармониязының директору.

К.Т.Тагаланов – Тываның В. Көк-оол аттыг хөгжүм-ши театрының директору.

А.К.Хомушкү – Тываның В. Көк-оол аттыг хөгжүм-ши театрының режиссеру.

А.Л.Чадамба – Аныктар көрүкчү театрының режиссеру.

зы – девискээрлер хөгжүлдэзи болгаш тус чер бот-башкарылга органнары-биле ажыл-чорудулга эргелелиниң начальниги.

Н.Ч.Тарулма – Тыва Республиканың инновация, инвестиция политиказы болгаш даштыкы экономиктиг харылзаалар сайыдының оралакчызы.

Б.А.Тугур-оол – Россия Федерациязының Пенсия фондузунуң Тыва Республикада салбырының эргелекчизиниң бирги оралакчызы (чөпшээржилге езугаар).

Н.К.Ооржак – Тыва Республиканың Чазаның Бай-Тайга кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

В.Д.Монгуш – Тыва Республиканың Чазаның Барыын-Хемчик кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

В.Д.Кара-Сал – Тыва Республиканың Чазаның Чөөн-Хемчик кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

С.С.Кумажик – Тыва Республиканың Чазаның Каа-Хем кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

П.О.Бады-Назын – Тыва Республиканың Чазаның Кызыл кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

К.Д.Донгак – Тыва Республиканың Чазаның Мөңгүн-Тайга кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

С.Д.Норбу – Тыва Республиканың Чазаның Өвүр кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

В.Х.Көк-оол – Тыва Республиканың Чазаның Би-Хем кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

А.Н.Ондар – Тыва Республиканың Чазаның Сүт-Хөл кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

Н.Ч.Дагжы – Тыва Республиканың Чазаның Танды кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

В.А.Амбаржи – Тыва Республиканың Чазаның Тожу кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

О.Ч.Сырат – Тыва Республиканың Чазаның Тес-Хем кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

И.Д.Ичин – Тыва Республиканың Чазаның Тере-Хөл кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

И.К.Ламажаа – Тыва Республиканың Чазаның Эрзин кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

Т.Ч.Дармажаа – Тыва Республиканың Чазаның Чеди-Хөл кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

А.А.Сат – Тыва Республиканың Чазаның Ак-Довурак хоорайда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

ХIV. Юбилей хемчеглериниң үезинде албан езузунуң протоколдарын белеткээр болгаш хандылар талазы-биле ажылчын бөлүк

З.Ш.Ондар – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцелярия ууртукчунуң секретариатының ууртукчузу, ууртукчузу.

В.Ч.Донгак – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының органиастыг ажылдар талазы-биле эргелелдин килдис эргелекчизи, ууртукчунуң оралакчызы.

А.Д.Оюн – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының хөй-ниити болгаш федералдыг эрге-чагырга органнары-биле кады демниг харылзаа тудуп ажылдаар талазы-биле эргелелдин начальнигиниң хүлээлгезин күүседип турар, ууртукчунуң оралакчызы.

Г.В.Молчанова – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының документилер белеткээр болгаш долдурар килдистин сектор эргелекчизи, секретары.

Ш.Ш.Биче-оол – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының информация-аналитиктиг эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы.

ХV. Юбилейлиг хемчеглер белеткээр болгаш эрттирериниң база ону республика болгаш муниципалитет деңгелинде боттандыраарының хыналдазы дээш медээлер-биле хандылар бөлүк

Д.Д.Ооржак – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцелярия ууртукчузу, ууртукчузу.

Ю.О.Ооржак – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцелярия ууртукчунуң оралакчызы, күрүнө албаны болгаш кадр политиказы эргелелдин начальниги, ууртукчунуң оралакчызы.

О.С.Шириндүү – Тыва Республиканың Парлалга болгаш информацияның күрүнө комитетиниң даргазы, ууртукчунуң оралакчызы.

Г.Н.Тутынина – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының хөй-ниити болгаш федералдыг эрге-чагырга органнары-биле кады ажыл чорудар эргелелдин килдис начальниги, секретары.

О.И.Гаврилов – “Тувинская правда” солунуң кол редактору.

А.П.Дамба-Хуурак – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының күрүнө тургузуу, тус чер бот-башкарылгазының болгаш девискээрлер аразының харылзаа талазы-биле комитеттин даргазы (чөпшээржилге езугаар).

Ю.К.Дарбаа – Кызыл хоорай мэриниң парлалга албанының ууртукчузу.

М.М.Калчан – “Тыва Республика” эргелелиниң ууртукчузу.

ХVI. Юбилей байырлардарының киржикчилеринге эмчи хандырылгазының талазы-биле бөлүк

В.С.Ховалыг – Тыва Республиканың кадык камгалал сайыдының бирги оралакчызы, ууртукчузу.

В.Н.Ширпей – Кызыл хоорайның кадык камгалал килдизиниң эргелекчизи, ууртукчунуң оралакчызы.

К.Т.Даваа – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының күрүнө тургузуу, тус чер бот-башкарылгазының болгаш девискээрлер аразының харылзаа талазы-биле комитеттин даргазының оралакчызы.

Н.Н.Воверене – №2 республика эмнелгезиниң улуг эмчизиниң хүлээлгезин күүседип турар.

У.А.Дыртый-оол – республиканың консультация-диагностика поликлиниказының улуг эмчизи.

Ч.Х.Иргит – Кызыл хоорайның халдавырлыг аарыглар эмнелгезиниң улуг

эргелелиниң ууртукчузу.

В.Х.Кара-оол – Тыва Республиканың Чазаның Кызыл хоорайда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

В.П.Күжүгет – Тыва Республиканың Чазаның Улуг-Хем база Чаа-Хөл кожуунда девискээр эргелелиниң ууртукчузу.

С.С.Күжүгет – Россия Федерациязының Шүүгү яамызының Тыва Республикада эргелелиниң начальниги (чөпшээржилге езугаар).

В.Ш.Көжүгет – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының контроль эргелелиниң килдис эргелекчизи.

С.Б.Маады – Кызыл хоорай мэриниң дузалакчызы.

О.Х.Ондар – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының контроль болгаш регламент талазы-биле комитеттин даргазы (чөпшээржилге езугаар).

Л.Д.Тажыма – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының күрүнө шаңналдары тыпсыр килдистин начальниги.

Ю.В.Гас-оол – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының документилер белеткээр болгаш долдурар килдистин сектор эргелекчизи.

Ч.Д.Чоксум – Тыва Республиканың шүүгү сайыдының оралакчызы.

солунуң кол редактору.

В.Д.Март-оол – Тываның гуманитарлыг шинчилел институтунуң директору.

С.А.Монгуш – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының медээ-аналитиктиг эргелелиниң начальниги.

Л.Х.Наппит-оол – Тыва Республиканың Чазак Даргазының парлалга секретары.

Р.К.Ооржак – республика типографиязының директору.

А.А.Павлова – Тыва Республиканың Чазак Аппарадының ууртукчунуң бирги оралакчызы.

З.М.Пашковская – Тыва Республиканың Чазак Даргазының дузалакчызы.

З.Б.Самдан – Тыва Республиканың культура сайыдының национал херектер талазы-биле оралакчызы.

О.Л.С.Сегбе – Тыва Республиканың Чазаның контроль эргелелиниң начальниги.

Л.Х.Тас-оол – Тыва Республиканың Чазак Даргазының Тыва Республиканың Улуг Хуралында бүрүн эргелиг төлээзи.

А.О.Хертек – “Шын” солунуң кол редактору.

Д.И.Чыдым – Тыва Республиканың күрүнө архивиниң ууртукчузу.

эмчизи.

Б.К.Күдерек – Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының кадык камгалалы, социал камгалал, күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеттин даргазы (чөпшээржилге езугаар).

В.И.Назарова – Кызыл хоорайда күрүнениң санитарлыг эпидемиология хайгаарал төвүнүң улуг эмчизи.

Л.Ч.Спиридинова – №1 республика эмнелгезиниң улуг эмчиниң оралакчызы.

Л.К.Тока – №1 республика эмнелгезиниң санавиация салбырының эргелекчизи.

А.С.Тулин – муниципалдыг дүрген дуза чедирер станцияның улуг эмчизи.

А.А.Шимит – Тыва Республиканың кадык камгалал сайыдының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар.

Орук демдеглелинден

ИНДИЯГА ЧОРУП ТУРГАШ...

Сарыг шажынның улуг эрге-дужаалдыг кижилеринин бирээзи IX Богда-Кегээн Тывага моорлап келиринге чедир каш-ла хонук арткан. Ол биске келгеш, Калачакра деп шажын өөредииң нептередир. Шак ындыг өөредилгени Тываның девискээринге бир дугаар чорудары ол.

Ам журналист Галина МОНГУШТУҢ каш чыл мурнунда Индияга чоруп тургаш, Богда-Кегээн башкы-биле ужурашканының дугайында орук демдеглелин силерге бараалгадыр-дыр бис.

Соңу Индиянын Химачал Прадеш штадында Чырыткылыг XIV Далай-лама башкының аал-ораны болур Дхарамсала хоорайга IX Богда-Кегээн башкы-биле 1999 чылдың март 10-да ужуражыр аас-кежиктиг болган мен. Ынчан аңаа ажылым аайы-биле сургакчылап чоруп тургаш, Чаа чыл байырлалы, Шагаа соонда Далай-лама башкының чылдың-на чонга бээр өөредилгезинге таваржы берген мен. Ийи неделя амчылаан өөредилге төлүп турда, Богда-Кегээн башкы «Россиядан келген аалчылар мээр аал-оранынга кирип, аяк-шайдан ижип көрүңер» деп чалаан дыңнадыг бистиң бөлүккө тарай берген. Делегейде ат-сурагылыг, кайгамчык

ховар дээн салым-чаянның кижиге-биле, барып-барып оон чурттап олурар бажыңыга, кирип ужуражыр деп чүве — улуг аас-кежик, ховар таварылга. Ынчан Дхарамсала хоорайга Тибет бижиктер болгаш архивтер Библиотеказынга эртем стажировказын эртип турган уруум Марина Васильевна-биле Богда-Кегээн башкының чурттап, ажылдап турар бажыңыга келжээкин беш шак үезинде чеде бердивис. Дөрт каът бажыңның бирги, ийги каъттарында — аалчылар бажыңы, үшкү каъттарында Богда-Кегээн хеймер оглу Чөмпел Ионтенниң өг-бүлезин-биле кады чурттап олурар, дөрткү каъттарында — башкының бодунуң тускай хүүрээзи.

Богда-Кегээн башкының чанынга чоокшулап келгеш кичээңгейлиг көөрге, арын-шырайы эр соруктуг, сүр күштүг, дурт-сыны тырың-даа болза, өйүнде шилгедек. Чалат-тыргаш аалчылар шулту өйүнде чедип келирге, ол биске Москвага, Санкт-Петербуркка, Бурятияга, Калмыкияга барып чоранын улуг күзөл-биле чугаалап эгеледи. Россиянын чонунда келир үеге улуг бүзүрүл бар апарганынга өөрүп, ону эскерип билгенин илереткеш, бистиң чуртувустуң чурттакчы чонунуң сагыш-сеткилин арыг-чаагай болдурарынга, тура-соруун улам бедик көдүреринге үлүг-хуузун бар-ла шаа-биле кириш-тирер күзелени илеретти.

Сөөлгү үеде Россиянын сарыг шажынның республикалары Бурятия, Калмыкия, Тываның чонушын-на сеткили-биле буддизмни сонургап, өөренип турар апарганы демдеглээш, оларга практиктиг дуза чедирер сорулга-биле сарыг шажын литературазын парлалгага, солун, сеткүүлдерге хөйү-биле чырыдып, оларны очулгазын организастап чорударына кичээңгей салырын онзалар айтты. Номчукчуларның мээр-медерелинге номчаан ном бүрүзү уттундурбас таңма болуп артып каар чүве болганда, сарыг шажынның ном-дептери, тускай литературазы кижилерни кээргээ-чел, дузааргак, биче сеткилдиг, бөдүүн болгаш ажык-чаагай аажы-чангыг болурунга кижизидер дээрзинге ол улуг бүзүрелин илеретти.

Хүндүлүг башкыныстың бистиң республикага чорудар Калачакра өөредии-нин кол кичээңгейи кижиге бүрүзүнүң сагыш-сеткилин сайзыралыңче, бедик сүзүктүг болурунче угланган деп билер мен. Чырык чер кырынга бодарап төрүттүнүп келген дириг амьтан бүзүзүнде Богда бурганның үрө-савдызы бар. Оларны өстүрүп, сайзырадып алыр дээр болза, дүжүткүр хөзүрү-биле хандыргалар, доктаамал суггарар, камгалап-кадагалар өстүрер. Азы ол-ла бодалды өске чижекке алырга мындыг: инээвис, хөжүс, өшкүсүс биске элбек сүттү берзин деп бодаар болузувуса, оларны өстүтүргө чөргө откарып, кыжын чир сиген ордун белеткээр бис. Оларны элбек сүдүндөн саржага алыр. Ол саржагы алыр дээр күш үндүрүп, өрө-мени былгап-былгап, суу ылгалып үнгүжеге дээр ажылдакпээр. Оон ылгалып үнген холуксааны хайыңдырыптарга чүгле ынчан саржага үнер. Өске сөс-биле чугаалаарга, ажылдаар, ажалдаар, бүдүрүкчү,

тургузукчу ажыл кылыр дээни ол. Ынчангаш Богда бурганның чедип алган чедишкinnerинге чедир өзүп сайзыраар, кижиге бүрүзү сагыш-сеткилин арыглаар, сүзүүн бедидер дээр дизе, база-ла кызып-кылайып шимченир, ажылдаар болгаш чер кырында дириг чүве бүрүзүнге дуза чедирер, оларны кээргээр, карактаар, улус-биле эл-найыраалдыг болур, аас-дып, шош-содаа үндүрбес, арага ижер, наркоманнар бак чаңчылыгыстан адыр-лыр ужурулуг бис.

Калачакра өөредии биске чорудар IX Богда-Кегээн башкы деп кымыл ол?

Ол 1932 чылда Тибеттин төвү Лхаса хоорайдан ырак эвесте Тромтсикан деп черге төрүттүнген. Адазын Лопсан Чөмпел дээр, авазының адаы — Янчин Лхамо. Аныяк өг-бүлө баштайгы оглу төрүттүнгөш чүгле алды ай болганда чарлы берген. Ындыг таварылга тибет өг-бүлелерге ховар таваржыр турган. Адазы өске кижиге чурттап чоруй барган.

Келир үениң Богда-Кегээн чеди харлындан эгелээш, чээрби бир харлынга чедир Тибетте Рейпунг Гоман дацанынга өөренип турган.

Кажан кыдат шериглер Тибетти чаалап алган соонда, тос дугаар Богда-Кегээн Индияга көжүп келгеш, аңаа чурттаар ужура таварышкан.

Богда-Кегээн чеди уруглуг: беш оол, ийи кыс. Уругларының уруглары он бир. Улуг оглу — Австралияда, бир кызы Мурнуу Индиянын эң чараш дээн Бангалор деп хоорайында чурттап чоруур. Оолдарының ийизи — Дхарамсалада, бир кызы база ында башкылап турар.

Чырыткылыг Богда-Кегээн башкыныс кедергей бөдүүн, экиргек, хөй чүве чугаалавас. Ынчалза-даа ол эң-не кол уткалыг бодалдарга доктаар чаңчылыг. Барык дөрт чыл мурнунда Тывага келгеш, ооң эскерген чүүлдерин бис бистиң даштыкы овур-

хевиривисти, ниити арын-шырайынысты көөрге, тывалар тибеттерден шала аксымаар көстүр болган. А чиир чемивис: сокташ, дээрбелзэн далган, боова-боорзак, далган үскен быдаа тибеттерни-биле демей болуп турарын эскерип каан.

Мен бо ыдыктыг башкы-биле 1999 чылдың дургузунда ийи катап — баштай Индиянын Дхарамсалага, оон сөөлүндө Кызыл хоорайга ужурашканын уттундурбас. «Индия: ийиги ужуражылга» деп номумда бо башкы-биле үш дугаарында база ужуражыр боор мен деп чүвеге бүзүрээр мен деп бижээним боттарының кырында келди.

Бажыңның ээзи башкы-выс келген аалчылары, бистер-биле, далаш чок тавар чугаалажып, хөөрежип олура, адак соонда аяк-шайдан ижип, бичи-даа эпчоксунайым, ыядып эгенмейн, бодунарның бажыңыңарга дег чөмөнүп көрүңер дээр, ээлдек-эвилең столче чалады. Ында алды хевириниң яңы-бүрү чөмнөрин белеткеп кылганын эскердивис. Индий, тибет, европа кулларынын каттыштырып тургаш, белеткеп кылган чөмөнү чирге кедергей чаагай амданыг. Хооруп каан чаглыг ээтти, манчы-хуужуурну чип, хоюг сүт-биле сүттүүн чиң сарыг шайны аартар, кат-чимис аймаан күзөлдөүсү-биле чооглап, мага хандың хөөрежип чугаалашканы-выс, шынап-ла, төрзөн Тывавыста, өг-бүлөвиште, бажыңдарывыста дег сагындырып келген ийи.

Ол уттундурбас ужуражылгандан чогадыкчы энергияны ап, хей-аыт кирип, кижини чалгыңналдырыптар чаа күштер немежиң келгенин чоорту эскерип билген мен.

Улуг башкыныс-биле байырлажып чоруп турувуста, ырак Тывадан келген авашкылар-биле чурукка тырттырып алырын сүмөлзөн. Бистиң башкыныс-биле кады тырттырып алыксаан күзелювис дүгжү бергенинге кедергей-ле амыраан бис.

Тываның хүндүлүг чону, эргим чаңгыс чер-чурттуугларывыс!

Республиканың хөй санныг чурттакчыларының делеглерин езугаар август 31-де Ыдыктыг Далай-лама Башкының төлээзи Халга Богда-Геген Джецуң Дамба Ринпоче IX сарыг шажынның бир онзагай хевирин — Калачакраны ыдыктаары-биле Тывага келир.

Калачакраны ыдыктаары дээрге, ханы уткалыг болгаш бүгү нацияларның чоннарын сырый каттыштырар, ханы дазылдыг, тайбың сорулгалыг өөредиг. Калачакраны ыдыктаары дээрге, кижилериниң сагыш-сеткилин арыглаары.

Калачакраны ыдыктаары-биле бистиң республиканы шилип алганы таварылга эвес. Бис болза сарыг шажын чүдүлгелиг, 30 чылдар үезинде шажыны хоруп узутказа-даа, чүдүлге чаңчылын чидирбээн болгай бис. Оон аңгыда Тываның географтыг байдалы моол, бурят чоннар-биле коза болгаш тудуш.

Калачакраны ыдыктаары чүдүлге байдалдыг

болганда, чорудуп турар бо акция күрүне эвес, хөй-ниити ужур-дузалыг хемчег дээрзин билсе чогуур. Бо ажылга дузалаар күзөлдиг кижилер дараазында адресстерже ачы-дузанын шилчидерин диледивис.

ОРГКОМИТЕТ.

Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязы
ИНН 1701033172
КПП 170101001
Л/с 4060381030002000222
В Банке ОАО АБ "Народный банк Республики Тыва"
БИК 049304735
ИНН 1700000350
Кор/счет 30101810500000000735
Төлевириң сорулгазы —
"Эки тура ачы-буян чедирери".

2003 чылдың сентябрьда Калачакраны ыдыктаарын эрттирериниң ПРОГРАММАЗЫ	
Август 31-де болгаш сентябрь 1-де Калачакра мандалазын тургузар черни шилип ап ыдыктаары (Намгыал хүрээзинден 10 лама киржир).	Сентябрь 7-де Калачакраның езулал танцызын Намгыалдың ламалары күүседир.
Сентябрь 2-де — Калачакра мандалазын тургузуп эгелээри.	Сентябрь 8-ге Калачакрага белеткел ыдыктаашкыны.
Сентябрь 3, 4, 5 хүннеринде — Халга Джецуң Дамба Ринпочениң баш удур өөредии.	Сентябрь 9, 10-да — Калачакрага кол ыдыктаашкын.
Сентябрь 6-да — Калачакра мандалазын тургузары.	Сентябрь 11, 12-де — Калачакраның мандалазын көөрү.
	Сентябрь 13-те Калачакраның мандалазын бузуп арыглаары.

ПАСПОРТ СОЛУЛGAЗЫН ДүРГЕДЕДИР

Кызыл хоорайның чурттакчылары эрги паспорттарын Россия Федерациязының чаа паспорттарына дарый солуурун дугайында мэр Дмитрий Донгактың мурнунда ат салган турган айттышкынының күүселдезиниң дугайында чөвүлел хурал август 25-те эрткен. Аңаа Кызылдың иштиги херектер эргелелиниң паспорт-виза албанының, хоорайның бүдүрүлге эксплуатациялыг чуртталга эргеледериниң болгаш администрацияның харысгалгалыг ажылдакчылары киришкен.

Кызылдың паспорт-виза албанының начальниги Бичекей Седейниң чугаалап турары-биле алырга, эрги паспорттар солулгазы бо чылдың сентябрь 30-де доостур. Удуртукчу мэриниң айттышкынының соонда, паспорттар солулгазы шапкынчаанын демдеглээн. Хүннүң-не 250 чедир кижиге эрги паспорттарын дужаап турар апарган. Ооң түңнелинде албаның ажылдакчылары ажыл чурумун 20 шакка узаткан.

Эрги паспорттарны чаа документке дарый солуурунун талазы-биле улуг ажылдар хоорайның ниити чуртталга бажыңнарында чорбушаан. Бүдүрүлге-эксплуатациялыг чуртталга эргеледериниң ажылдакчылары ниити чуртталга бажыңнарын кезип, суртаал ажылын күштөлдирген. Чонун чурттап турар черлериниң аайы-биле эрги паспорттар хүлээп алыр тускай пунктуларны айттышкын езугаар ажиткан. Амыдыралы чединмес улустуң паспорттарының өртзөөн социал камгалал

комитединиң даңзызын езугаар күрүне төлөп бээр. Ынчангаш ындыг хамаатылар бар болза, дарый социал камгалал комитединге барып, даңзыга туруп алыры чугула.

Чөвүлел хурал үезинде айттышкынын ниитизи-биле күүсеттиниң турары илерээр. Мэр Дмитрий Донгак хоорайның паспорт-виза албанынга бир компьютерни дарый садып бээр дыйнааткан. Хөй-ниити чуртталга бажыңнарынга тайылбыр ажылдарын бо неделяда доозарын айткан. Улуг коллективтерниң удуртукчулары боттарының ажылчыннарының паспорт солулгазын хайгаараар болза эки дээн күзелин база илереткен.

Паспорт солулгазының дугайында суртаал ажылын хоорайның пенсия фондузун, школаларның улуг класс өөреникчилерин болгаш массалыг информация чөпсектерин таварыштыр доктаамал чорудары чугула.

Мэрияның парлалга албаны.

ҮЕНИ МУРНААР ЧҮТКҮЛДҮГ

Юбилей

«Үе-шаг ол дээрге бисти оон хожудап калбайн, угаанныг, эки, бышкан болгаш сайзыраңгай чурттазын дээш биске берген үнелиг белек-тир» деп, эрткен чүс чылдың эгезинде-ле Томас Манн чугаалаан. Арай сөөлүрүредир анаа улаштыр ол мынча дээн: «Хүн бүрүзүн санап чор, чарыгданан минутан бүрүзүн санап чор! Үе-шаг дээрге төөгүнүн кара чаңгыс хере-чизи-дир».

Бо мерген сестер бөгүнгү юбилейга, ооң салым-чолу-биле холбашкан кижилерге дорт хамаарылгалыг. Чарыгданан минута, харын-даа секунда бүрүзүн санап барымдаалаары чугула болбас аргажак, чүге дизе олардан хүннер, неделялар, айлар, а ооң соонда чылдар тургустунар ийик. Биригээр чугаалаарга, бир ырыда секундалар дугайында ышкаш эвес, бистиң Анатолий-биле эң баштай ужурашканыбыс үеден бээр барык үжен чылдар эрткенин эскерип ор мен.

Сергеевич дивейн чүге Анатолий-биле дээним ол? Чүге дизе ынчаарда албан, алдар-хүндү-биле адашчпас, анаа-ла анык оолдар чораны-выс ол-дур ийин. Ынчаарда ол комсомолдун Бии-Хем райкомунун бирги секретарына ажилдап турган чүве. А мен редакция даалгазы күүседип, Туранга баргаш, район дугайында арын белеткээр дээш барганым ол.

Анатолий болгаш райкомнун ийги секретары Владимир Глушенко менээ болгаш фото-корреспондентиге чүгле транспорт-биле эвес, харын районун көскү кижилери-биле, чогуур бүдүрүлгелерге болгаш ажил-агыйларга барып таныжар органы тургузуп, аажок улуг дузаны каткан.

Мындыг шынар — кижилерге сонгаарладышкын чок дузалаар дээн сагыш-сеткил хереглели, херек апарганда байдалды дораан билип дузалаар сеткили, чүвени эвилелдеп билир аргазы Анатолий Сергеевичиге доктаамал турарын чүгле ынчаарда эвес, хөй чылдарда эдержип келгеш, билгеним ол.

А ооң организаачы болгаш удуртукчу болур аргазы бичи чажындан эгелээн. Чүге дизе бирги класска ооң өнүктери — өөреникчилер ону староста, улаштыр пионер отрядының чөвүлел даргазына сонгуп алганнар. Бичи оол улам өзүп келгенде школаның комсомол комитетинин секретарына, ооң соонда — Чөөн Сибирьнинь культуура институтунун комсомол организациязының секретарына сонгуп алган. Тывадан барган оол чүгле тергийн эки өөренип турган эвес, хөй-ниити ажилдарына идепкейлиг киржип, спортка, ылаңгыя стол теннининге, хандыкшы берген. Шоолуг-даа үр болбайн, инсти-тутка бирги черни ээлеп, Бурятияның шилдиндек командазының кежигүнү апарган.

Өөредилге соонда Анатолийни Улан-Удэге артарын саналап турза-даа, ол Кызылга эеп келгеш, телевидение студиязының режиссерунун ассистентизинге ажилдай берген. Удатпаанда ол студияның кол режиссеру апарган болгаш көрүкчүлернин үнелелин ап, ак-көк экраннарга каш удаа үнген баштайгы шиини тургускан.

Бир таварылга эвес болза, ол

анаа ажилдавышаан турар ийик. Энергиязы хайныгып чоруур, идепкейлиг анык кижини — Анатолий Серенни ВЛКСМ ТК-ның чанында комсомолдун дээди школазынче өөредип чорудупкан.

1972 чыл. ССРЭ-нин тургустунганының 50 чылы. Маңаа тураскааткан байырлыг хурал ВЛКСМ ТК-га болган. Кайгамчык улуг залда комсомол ТК-ның бирги секретары Е. Тяжелников, СЭКП ТК-ның удуртукчулары, ол

А. Серен өг-бүлөзи-биле кад. 1978 чыл.

— Өөренип турган чылдарым билдиртпейн эрткен — деп, Анатолий Сергеевич чугаалаар. — Чүге дизе бүгү-ле чүве солун, ажыктыг бооп турган. Бөгүн эвээш эвес демагогтарның болгаш чаа көстүп орар «демократтарның» ол үеде бүгү-ле чүве багай турган деп чулчуруушкуннары мени кайгадыр турган. Эрткен үезин чөптүү-биле үнелээр болгаш хүндүлээр херек, эрткен үези чокта амгы болгаш келир үези турбас — деп, ол уламчылаар.

Үе-шаг эртерге-даа, Анатолий Сергеевич амыдиралдың болушкуннарын, барымдааларны, ужурашканын утпаан боор, аажок сагынгыр кижиге. Оларның бирээзи бо.

үениң аныяктары — 107 националдарның төлээлери анаа олурганнар. Чаңыл езугаар илеткел, байыр чедиришикинери эрткен соонда, байырлыг кежээ эгелээн. Ол кежээниң кол башкарыкчызы тыва оол, Анатолий Серен болган. — Юбилейлиг кежээни эгелээнин чарладым! — деп, ол чарлаан соонда, ооң сагыш-сеткилинге чүнүп дойлу турганын чүнү-биле тайылбырлаар боор. Бүгү кежээ онза эрткен, Анатолий чаңгыс-даа өскө илдикпээн.

— Москвага өөредилге меңээ хөйну берген — деп, ол чугаалаар. Өөредилге соонда Бии-Хемге келгеш, комсомолчуларны удурту берген. Чаңгыс күзел чүнү-даа бербес, күзелин

чедип алыр дээш ажилдаар. Ындыг сорук, чүткүл бар болганындан бии-хемчилер багай эвес ажилдааш, республиканың комсомол организацияларының аразындан ВЛКСМ ТК-ның Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Кааа-даа: комсомол Тыва обкомунун секретарына, партия обкомунун пропаганда болгаш агитация килдизинин эргелекчизинин оралакчызына, ооң соонда сес чыл дургузунда республиканың культуура сайыдынга, Тываның күрүнениң телерадиодамчыдылга компаниязының даргазына ажилдап тургаш, Анатолий Серен бодунун мезүлүг эки талаларын көргүскен. Сөөлгү чылдарда Амгы үениң гуманитарлыг институтун Кызылда филиалының ректору. ТР-нин Парлалга болгаш информация талазы-биле күрүне комитетинин даргазы албан-дужаалдарга бүгү күжүн, энергиязын берип, ажилдап келген.

«Ажилдап чоран» деп кылыг сөзү Анатолий Серенниң энергиялыг ажил-чорудулгазын долу хережилеп шыдаас. Ол «Молодежь Тувы» солунну организаастааннарның, Тыва күрүнениң Тугун болгаш Сүлде демдээн тургузар эргелекчилеринин бирээзи, келме-чурум тудар комсомолчу оперативтиг отрядтарны ол тургускан, өөрү-биле кады «Аян» деп ырык-хөгжүм ансамблин тургускан, республиканың библиотека системазын чаартырынга үлүүн киргеш, амгы үеде республика библиотеканы Россияда дээр ажилдыгларның санында кирген.

Бөгүнгү юбилей, Тываның уран чүүлүнүн алдарлыг ажилдакчызының бүгү амыдыралы салган сорулгазын чедип алыр чүткүл-биле долдунган. Кандыг-даа байдалда долгандыр кижилерге бар шаа-биле дузалаар чүткүл ону сорук кирип келген.

Үе-шагдан, дүрген эртип турар хүннерден чыдып каап болбас, оларны мурнаар дээш ажилдаар чаңчылдыг кижиге.

В.САЯН.

Красноярскинин күрүнениң башкы университетиде ЧАЛАП ТУР

ККБУ — Сибирьнин бир хоочун өөредилге чери. Ол Россияның эң шыраак дээн 5 башкы университеттеринин санында кирип турар.

2003-2004 өөредилге чылында Красноярскинин күрүнениң башкы университетинин Тывада төлээ чери төлевирлиг бот-өөредилге-биле дараазында мергежилдерге немей сургуулдарны хүлээп ап эгелээн:

1. **Төөгү башкызы.** Бо мергежилге дээди эртемниг азы башкы училищезин (колледжинин) база 11 класс дооскан кижилерни хүлээп алыр. Өөренир хуусаазы — 3 чыл 6 ай, 5 чыл.

2. **Тускай (специальная) психология болгаш олигофренопедагогика.** Бо мергежилге башкы азы эмчи дээди эртемниг база башкы училищезин (колледжинин), эмчи училищезин доосканнарны алыр. Өөренир хуусаазы 3 чыл 6 ай.

Бо өөредилге чери келир чылын өске-даа мергежилдерни аждарын база бюджет-биле өөренир бөлүктөрнү хүлээп алырын планнап турар.

Хүндүлүг башкылар, эмчилер, өске-даа ажилдарда кижилерни өөрениринче чалап тур бис.

Документилерни сентябрь 12-ге чедир хүннүң-не дараазында адресге хүлээп ап турар: **Кызыл, № 9 школа, тел: 5-15-06.**

ДООЗУКЧУЛАРНЫ ЧАЛАП ТУР

Тыва Республиканың Кадрлар политиказының, эртем болгаш өөредилге черлер яамызы

2003 чылда дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлерин дооскан, ынчалза-даа ажил тыппаан доозукчуларны бүрүткээш, анкета долдурган соонда сонуурагалдыг организацияларда, бүдүрүлгелерде, ведомстволарда хостуг черлерге ажилдадыр шилип алышыкына киржиринче чалап тур.

Бүрүткээринин хуусаазы 2003 чылдың сентябрь 10-га чедир.

Келир чери: Кадрлар яамызы. Кызыл хоорай, Ленин, 82, кабинет 205. **Телефоннары:** 1-12-50. 1-37-09.

ДУЗАЛАП КӨРҮНЕР

Бо чылдың май 8-те 12 шак 30 минута үезинде мээң оглум, такси чолаачызы, өкпең-көк өңүг № А 609 АН дугаарлыг машиназынга авторынок чанындан тыва националдыг ийи уруг олуртуп алгаш, Сукпак суурже чоруткан соонда, дедир эеп келбээн. Бөгүнге чедир оглумну-даа, машиназын-даа дилээш, тыппадым. Ол дугайында көрген, билген кижилер бар болса, **3-59-25** телефонче долгап көрүңер. Улуг хемчээлдиг шаңнал бээр мен, кымның чүнү дыңнатканын кымга-даа чугаалавас мен.

Авазы.

«ШЫН» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Бистиң эргим, ынак ачавыс, кырган-ачавыс, авазының чаңгыс оглу, чурттаан эжинин катаптаттынмас ынакшылы, идегели, чөлениги, төрөл чонунун бүүрүлү, биче сеткилдиг, бөдүүн болгаш баштак аажы-чаңдыг **Владимир Намзыраевич Эгерин** сөөлгү орукче үдешкен дөргүл-төрелдеривиске, Эзрин кожуун болгаш сумулар чагыргаларына, школа коллективинге, Тываның күрүне архивинин ажилдакчыларына, «Цагаан-Тологой» каайлы албанының ажилдакчыларына, кожуунун өске-даа албан черлеринге бистиң ханы кажыыдалывысты үлежип, моральдыг болгаш материалдыг дузаны чедиргени дээш четтиргенивисти «ШЫН» солунну дамчыштыр илереттивис.

Өөнүң ишти, авазы, уруглары, күдээлери, оглу, кеннинден, уйнуктарыңдан.

ШЫН

e-mail: shyn@tuva.ru

Индекс 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100,

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чааа. Кол редактор Артур ХЕРТЕК.

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕГИЯЗЫ: К. Сат, Е. Монгуш, Ч. Монгуш, С. Хертек, Т. Хертек.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 1-01-35, кол редакторнун оралакчызы — 1-19-87.

КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис — 1-18-10, компьютер төвү — 1-03-90, культуура, өөредилге килдизи — 1-03-88, чааа килдизи — 1-03-87, кедээ ажил-агый, үлетпүр килдистер — 1-17-09, тел/факс (394-22) 1-17-94, бухгалтерия — 1-17-91;

Солун келбейн барганда, дараазында телефонче долгаар: 3-14-94. Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама. Тираж 7164. Чагыр 99.

АГАР САНЫБЫС: № 40703810400000010000 БОАО Банк «Тувакредит», Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.

Солун Россия Федерациязының Парлалга болгаш массалыг информация чөпсектеринин талазы-биле хоойлужулгалык чорудулгазынга контроль болгаш бүрүткелин Тыва девискээр эргелелине бүрүткештиңген.

Бүрүткеттирген дугаары — Т-00007. ТР-нин парлалга болгаш информация куркомитетинин типографиязынга парлаан. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1).

Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылары дээш авторлар боттары карылылар.